

ПРАВЕН
FAKULTY

UNIVERSITETI I EJL
ЈИЕ УНИВЕРЗИТЕТ
SEE UNIVERSITY

FAKULTETI JURIDIK
ФАКУЛТЕТ
OF LAW

STUDIME POSTDIPLOMIKE – CIKLI I DYTË

TEZA :

**Roli dhe kompetencat e prokurorit publik në procedurën e shkurtuar dhe
procedurën e rregullt në bazë të ligjit të ri të procedurës penale**

Kandidati :

Besir Aliu

Mentori :

Prof.Dr. Besa Arifi

Tetovë, 2018

Roli dhe kompetencat e prokurorit publik në procedurën e shkurtuar dhe procedurën e rregullt në bazë të ligjit të ri të procedurës penale

Struktura e punimit të magjistraturës

Përmbajtja

Hyrja.....	4
Arsyeshmëria e punimit.....	5
Metodologjia e punimit.....	7

KAPITULLI I PARË

1. Vështrime të përgjithshme mbi rolin dhe kompetencat e Prokurorit Publik sipas ligjit të ri të procedurës penale.....8
 - 1.1 Roli i prokurorit public në procedurën parahetimore.....10
 - 1.2 Prokurori publik në procedurën hetimore sipas ligjit të ri të procedurës penale.....13
 - 1.2.1 Qëllimi dhe urdhri për zbatimin e procedurës hetimore.....14
 - 1.2.2 Veprimet hetimore në kompetencë të prokurorit public.....15
 - 1.2.3 Ndërprerja dhe përfundimi i procedurës hetimore.....16

KAPITULLI I DYTË

1. Prokurori publik përgjatë procedurës së shkurtuar sipas ligjit të ri të procedurës penale.....20
 - 1.1 Veprat për të cilat udhëhiqet procedura e shkurtuar dhe ngritja e procedurës së shkurtuar.....20
 - 1.2 Propozimakuza.....20
 - 1.3 Seanca gjyqësore për pajtim.....21
 - 1.4 Rrjedha e seancës dhe shqiptimi i aktgjykimit.....22

KAPITULLI I TRETË

1. Marrëveshja për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal në mes prokurorit publik dhe të dyshuarit sipas ligjit të ri të procedurës penale.....	25
1.1 Forma të marrëveshjes për pranim të fajit.....	26
1.2 Marrëveshja për pranim të fajit sipas dispozitave të LPP-së.....	27
1.2.1 Karakteristikat kryesore të procedurës për marrëveshje për pranim të fajit.....	27
1.2.2 Elementet e propozim-marrëveshjes për pranim të fajta.....	30
1.2.3 Roli i subjekteve që marrin pjesë në procesin e marrëveshjes për pranim të fajit.....	32
2. Zbatimi praktik i marrëveshjes për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal në vitin e parë të zbatimit të ligjit të ri të procedurës penale.....	36
2.1 Marrëveshja për sanksionin penal në sistemin vendor penal.....	36
2.2 Marrëveshja si institut i ri juridik në sistemin juridiko-penal vendor.....	36
2.3 Aktet nënligjore për zbatimin e institutit Marrëveshje.....	38
2.4 Marrëveshja për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal përmes numrave dhe fakteve.....	44
2.5 Marrëveshjet e lidhura në njësitë e prokurorive të larta sipas strukturës së veprës penale.....	46
2.6 Lloji dhe lartësia e sanksioneve penale të lidhura përgjatë procesit të marrëveshjes.....	52
2.6.1 Lloji dhe lartësia e sanksioneve penale të lidhura përgjatë procesit të marrëveshjes në Prokurorin Publik Themelore Tetovë.....	53

KAPITULLI I KATËRT

1. Procedura për ndërmjetësim në kaudër të procedurës së shkurtuar.....	55
1.1 Kushtet, përcaktimi dhe zbatimi i procedurës për ndërmjetësim.....	55
1.2 Mbarimi i procedurës për ndërmjetësim.....	56
2. Procedura për lëshimin e urdhërdënimit.....	58
2.1 Kushtet për lëshimin e urdhërdënimit.....	58

2.2 Lëshimi i urdhërdënimit me aktgjykim.....	60
2.3 Dorëzimi i urdhërdënimit dhe e drejta e ankesës.....	60

KAPITULLI I PESTË

1. Procedura e rregullt në bazë të ligjit të ri procedurës penale.....	62
1.1 Veprat për të cilat udhëhiqet procedura e rregullt.....	62

Konkludime.....	65
-----------------	----

Bibliografia.....	68
-------------------	----

Hyrja

Rrënjët e prokurorisë publike datojnë që nga shekulli XII, kur papa Inokenti i III ka vendosur ndjekje (ex officio) vetëm për disa vepra penale.

Në formën e sotme prokuroria publike për herë të parë u paraqit në Francë në shekullin XVIII, respektivisht ky prototip i prokurorisë bashkëkohore është rregulluar me Kodin mbi hetuesinë penale (Code d'instruction criminelle 1808) të Napoleon Bonapartës, ndërsa më vonë e njëjta u zgjerua në të gjitha shtetet e Evropës Kontinentale.

Organizimi, kompetencat, të drejtat dhe detyrimet e prokurorisë publike janë të përcaktuara me Kushtetutën e RM-së, ligjin për prokurori publike dhe ligjin për procedurë penale.

Prokurori publik është subjekt dhe palë në procedurën penale, i cili në emër të shoqërisë dhe shtetit jep iniciativa për ngritjen e ndjekjes penale.

Prokuroria publike organizohet sipas parimit të hierarkisë dhe suboordinimit. Prokuroria publike është e organizuar si Prokurori publike e RM-së, prokuroria publike më e lartë, prokuroria publike themelore për ndjekje të kriminalitetit të organizuar dhe korrupsionit si dhe prokuroria publike themelore.

Përcaktimi i karakterit të procedurës penale në një shtet varet nga vetë qasja e shtetit kundrejt të drejtave dhe lirive të njeriut. Nevoja për reformat serioze në sferën e procedurës penale ishin të parapara edhe me strategjinë për reformën e sistemit të jurisprudence së RM-së nga Nëntori i vitit 2004, të cilat epiligon kryesor e arritën në vitin 2010 me sjelljen e Ligjit të ri për procedurë penale.

Arsyeshmëria e punimit

Duke u bazuar në parimin akuzator, sipas të cilit nuk ka gjykim pa paditës, *Nemo iudex sine actore*, procedura penale nuk mund të zhvillohet pa akuzë të paditësit të autorizuar.

Sot, prokuroria publike është organ i pavarur, përgjegjës për hetimin e veprave penale që ndiqen sipas detyrës zyrtare apo me propozimin e të dëmtuarit, përgjegjës për ushtrimin e ndjekjes së kryerësve të tyre dhe për mbykqyrjen e punës së policisë gjyqësore gjatë hetimit të personave të dyshuar për kryerjen e veprave penale dhe për mbledhjen e të dhënave dhe informacioneve për fillimin e procedurës penale.

Në këtë drejtim ai ndërmerr masat e nevojshme lidhur me zbulimin e veprave penale dhe gjetjen e kryerësve të veprave penale, pas procedurës hetimore ngritë dhe përfaqëson akuzën në gjykatën kompetente, bën ankesë kundër vendimeve gjyqësore që nuk e kanë formën e prerë dhe paraqet mjetet e jashtëzakonshme juridike kundër vendimeve gjyqësore të formës së prerë, si dhe veprime të tjera të përcaktuar me ligj.

Një nga arsyet për reformimin e legjislacionit penal në RM, e cila rezultoi me sjelljen e Ligjit të ri për procedurë penale në vitin 2010, ishte edhe nevoja për përshejtimin e procedurës penale, si dhe ngritja e efikasitetit të sistemit të drejtësisë penale.

Me këtë qëllim, në LPP ishin paraparë disa procedura të reja të shpejta, si dhe u zgjërua fusha e procedurës së shkurtuar. Ashtu që, sipas LPP-së procedura e shkurtuar udhëhiqet për vepra penale për të cilat me ligj është paraparë dënim më burg deri më 5 vite. Përveç reformës lidhur me procedurën e shkurtuar, risi e rëndësishme paraqitet edhe vendosja edhe e tri procedurave të shpejtuara, të cilat detajisht janë të trajtuar përgjatë hulumtimit të tezës së magistraturës.

Ky rimodelim, mundësoi që Maqedonia t'i ndjek trendet bashkëkohore dhe europiane, ku në këtë rast pozicioni i prokurorit publik u avansua duke i dhënë një rol dominant në ndjekjen dhe pjemëmarren e tij në mënyrë aktive në procedurën penale. Teza e hulumtuar ka për objekt studimi, pozicionin e prokurorit public në procedurën e shkurtuar si dhe rolin dhe

kompetencat e tij përgjatë procedurës së shkurtuar konform ligjit të ri të procedurës penale të Republikës së Maqedonisë. Punimi në fjalë ka për shtjellim aspektin normativ, autorizimet dhe rolin e prokurorit public me vështrim të posacëm përgjatë procedurës së shkurtuar (ku hyjnë marrëveshja për pranimin e fajit, procedura e ndërmjetësimit si dhe procedura e urdhërrdënimit).

Ligji për procedure penale përmban dispozita që për herë të parë në legjislacionin penalo-procedural, e rregullojnë mundësinë për marrëveshje në mes të **prokurorit publik dhe të dyshuarit për llojin dhe lartësinë e sanksionimit penal**, parashohin status tjetër të deklaratës për pranim të fajit në fazën e kontrollit të akuzes dhe të pranimit të krimit të dhëne gjatë shqyrtimit kryesor të procedurës së rregullt, si dhe gjatë shqyrtimit në procedurën e shkurtuar, për dallim nga ajo që e kemi pasur deri tani sa i përket pranimit të krimit që i akuzuari mund t'a jepte para gjyqit.

Metodologjia e punimit

Rëndësi të veçantë në realizimin e një punimi hulumtues ka metodologjia e përdorur, gjegjësisht, metodat hulumtuese të cilat përdoren gjatë realizimit të punimit. Në këtë punim kemi përdorur metoda të ndryshme, kryesisht metodat standarde të përgjithshme kërkimore-shkencore dhe ato hulumtuese, të cilat kanë ndihmuar në arritjen e rezultateve dhe qëllimeve të dëshiruara në këtë punim. Andaj, metodat të cilat janë përdorur gjatë realizimit të këtij punimi hulumtues janë:

Metoda normative : Duke u nisur nga fakti se kompetencat dhe roli i prokurorit publik në raport me marrëveshjen e fajit mund të shqiptohen vetëm në raste të përcaktuara shprehimisht me ligj, konform ligjit për procedurë penale. Andaj, si metodë kryesore në studimin e kësaj teme është përdorur metoda normative.

Metoda e analizës : Metodë tjetër që është përdorur në këtë punim është metoda e analizës. Me anë të kësaj metode janë analizuar disa çështje të rëndësishme dhe praktike që ka të bëjë me pozicionin e prokurorit publik sa i përket marrëveshjes për pranimin e fajit si risi në sistemin juridiko-penal.

Metoda statistikore : Gjithashtu, është përdorur edhe **metoda statistikore**, me ndihmën e së cilës është bërë statistikë (edhe tabelare) rreth rasteve lidhur me marrëveshjen për pranimin e fajit nga ana e Prokurorisë publike në përgjithësi dhe asaj themelore të Tetovës në periudhën nga nisja e zbatimit të dispozitave ligjore të ligjit të ri të procedurës penale deri në ditët e sotme.

KAPITULLI I PARË

1. Vështrime të përgjithshme mbi rolin dhe kompetencat e Prokurorit Publik sipas ligjit të ri të procedurës penale

Prokuroria Publike është organi i vetëm shtetëror dhe i pavarur i cili ndjek kryesit e veprave penale të përcaktuara me ligj si vepra penale. E drejtë themelore dhe detyrim i prokurorit public është që të ndjek kryesit e veprave penale për të cilat ndjekja ndërmeret sipas detyrës zyrtare. Prokuroria publike funksionet e veta i kryen në bazë të Kushtetutës së Republikës së Maqedonisë, ligjeve dhe marëveshjeve ndërkombëtare të ratifikuara në pajtueshmëri me Kushtetutën e RM-së.

Sipas, Ligjit të procedurës penale, me të cilin pranohet koncepti për hetim nga ana e prokurorisë publike, prokurori publik është kompetent që të udhëheq me procedurën parahetimore, të fillon dhe të zbaton procedurën hetimore me ndihmë të policisë gjyqësore gjegjësisht me organet kompetente që kanë të bëjnë me zbulimin e veprave penale.

Sipas konceptit të ri të procedurës paraprake, në mënyrë të theksuar është avansuar pozicioni i prokurorit public në fazën e procedurës paraprake. Ai është i autorizuari i vetëm që të vendos për fillimin, ndërprerjen dhe përfundimin e procedurës hetimore. Edhe përkundrejt autorizimeve të gjyqtarit të procedurës paraprake që të vlersojë ligjshmërinë e veprimeve procedural përgjatë procedurës hetimore, nuk ekziston kontroll gjyqësor sipas parimit të ligjshmërisë gjegjësisht procedura hetimore mund të ndërprehet vetëm me vlersim dhe vendim të prokurorit publik.

Prokuroria publike vepron në kuadër të kompetencës së vet lëndore dhe territoriale. Kompetenca lëndore e prokurorit public është e përcaktuar sipas dispozitave të cilat ekzistojnë në kompetencë të gjykatës për njësinë të cilën është zgjedhur prokurori public dhe Ligjin mbi prokurorinë publike¹. Kompetenca territorial e prokurorit public është e përcaktuar sipas

¹ Ligji për prokurorinë publike (gazeta zyrtare e RM-së, nr.111/2008)

dispozitave të cilat vlejnë edhe për kompetencën e gjykatës dhe njësinë për të cilën është zgjedhur prokurori public. Kontestin e kompetencës në mes prokurorëve publik e zgjidh prokuroria më e lartë publike. Sipas, kompetencës funksionale të prokurorisë, prokuroria themelore vepron pranë gjykatës themelore, prokuroria e lartë vepron pranë gjykatës së apelit, prokuroria themelore për ndjekjen e krimit të organizuar dhe korrupsionit vepron pranë gjykatës themelore të specializuar me kompetencë të gjyqimit të veprave nga krimi i organizuar dhe prokuroria publike e RM-së vepron pranë Gjykatës supreme të RM-së.

Në bazë të të drejtave dhe detyrimeve të prokurorit public në zbulimin dhe ndjekjen e kryesit të veprës penale të cilat ndiqen sipas detyrës zyrtare, mund të vecojmë disa detyra;

- I drejton veprimet e organeve kompetente për zbulimin dhe denoncimin e veprave penale dhe kryesit e tyre
- propozon apo jep urdhërr për ndërmarrjen e masave të fshehta hetimore
- jep urdhërr për procedurë hetimore dhe e zbaton procedurën hetimore
- bën gjetjen, propozon dhe siguron prova
- propozon masa të përkohshme
- vendos për shtyerjen e hetimit penal
- propozon sjelljen e dënimit penal
- bisedon dhe bën marrëveshje me të pandehurin për pranimin e fajit sipas LPP
- ngrit dhe përfaqëson aktakuzën pranë gjykatës themelore
- ngrit ankesa kundër vendimeve jo të plotëfuqishme gjyqësore dhe mjete të jashtëzakonshme juridike kundër vendimeve të plotëfuqishme gjyqësore
- ndërmerr edhe veprime të tjera të parashikuara me ligj.

Funksionin e Prokurorisë Publike e kryejnë Prokurori Publik I RM-së dhe Prokurorët Publik. Prokurori public ka obligim që funksionin të kryej ligjërisht, profesionalisht dhe objektivisht. Ti respektoj dhe ti mbroj të drejtat themelore të njeriut dhe qytetarit, të drejtat e subjekteve të tjerë në kuadër të kompetencës së vet si dhe në emër të shtetit të kujdesët për efikasitetin e sistemit juridiko-penal. Prokuroria publike është e organizuar sipas principit të

hierarkisë, subordinimit dhe centralizmit, por respektimi i këtyre principeve nuk mund të rrezikoj pavarësinë dhe përgjegjësinë e secilit prokurorë public në ushtrimin e funksionit.²

1.1 Roli i prokurorit public në procedurën parahetimore

Procedura parahetimore e përfshin veprimtarinë e organeve të ndjekjes penale, edhe atë ; prokurorinë publike, policinë, ndërsa në raste të parapara me ligje edhe të doganës, të policisë financiare, ndërsa për vepra të caktuara penale kundër shtetit dhe forma më të rënda të kriminalitetit të organizuar edhe të Drejtorisë për siguri dhe kundërzbulim (DSK), në zbulimin e veprave të dënueshme dhe të autorëve, si dhe në mbledhjen e dëshmive për ngritje të procedurës ndëshkuese dhe mbledhjen dhe sigurimin e dëshmive për realizimin e saj.

Prokurori publik dhe policia gjyqësore për një vepër penale të kryer arrijnë të kuptojnë nëpërmjet pamjes së drejtpërdrejt, fjalëve të dëgjua, apo me pranimin e padisë penale. Edhe me ligjin e ri të procedurës penale, për të gjitha organet shtetërore, ndërmarrjet dhe institucionet publike, edhe më tej parashihet obligimi për t'i paraqitur veprat penale të cilat ndiqen sipas detyrës zyrtare, për të cilat kanë qenë të informuara apo për to kanë kuptuar në ndonjë mënyrë tjetër. Ligji i ri, jep mundësi që fletëparaqitja penale të mund të parashtrohet në shumë mënyra, si me shkrim, po ashtu edhe më goje, nëpërmjet telefonit apo në mënyrë elektronike.

Gjatë procedurës parahetimore³, organet kompetente ndërmarrin një sërë veprimesh. Pas pranimit të fletëparaqitjes penale, për vepër të kryer penale e cila ndiqet sipas detyrës zyrtare, policia është e obliguar t'i ndërmarrë masat e nevojshme për gjetjen e autorit të veprës penale, të zbulohen dhe të sigurohen gjurmët e veprës penale dhe sendet që mund të shërbejnë si dëshmi, si dhe t'i mbledhin të gjitha njoftimet që do të mund të ishin të dobishme për udhëheqjen e suksesshme të procedurës penale. Për fillim të procedurës parahetimore nuk sillet asnjë aktvendim formal. Prokurori publik ka të drejtë dhe obligim për kontroll të vazhdueshëm ndaj policisë gjatë realizimit të këtyre veprimeve. Prokurori publik këto veprime mund t'i realizojë edhe vet (neni 276).

² G. Buzharovska, G. Kallajxhiev dhe të tjerë, E drejta procedurës penale, Shkup 2015

³ Veprimet Hetimore, doracak për profesionist, OSBE 2010

Ligji për procedurë penale neni 278⁴, e rregullon procedurën e identifikimit në polici për herë të parë, të cilën praktika e mëhershme e fuste nën “vërtetim të identitetit”, që është e qart se nuk është adekuate. Në fakt, një gjë është vërtetimi i identitetit të një personi konkret, kurse diçka krejtësisht tjetër se a do ta identifikojnë dëshmitarët apo viktimat të dyshuarin si autor të veprës. Kështu, nëse bëhet fjalë për të dyshuar, identiteti i të cilit është i njohur dhe ai është i kapshëm për policinë gjyqësore, do të mund të zbatohen këto metoda të identifikimit nga ana e viktimës ose dëshmitarëve të tjerë: me vëzhgim, identifikimi grupor, video filmi dhe ballafaqim ose përballje. Realizimi i këtyre llojeve të identifikimit bëhet në prezencë të prokurorit publik dhe të palës mbrojtëse.

Sipas nenit 280 të LPP-së, pas vëzhgimeve policore bëhet parashtrimi i kallëzimit penal⁵. Në bazë të njohurive të mbledhura, policia gjyqësore përgatit kallëzimin penal për veprimet e kryera, ku i shënon edhe dëshmitë që i ka gjetur. Me kallëzimin dorëzohen edhe sende, skica, fotografi, akte për veprime të ndërmarra, shënime zyrtare, deklarata dhe materiali tjetër që mund të jetë i dobishëm për udhëheqje të suksesshme të procedurës. Nëse policia gjyqësore më vonë kupton për rrethana, dëshmi apo gjurmë të reja në lidhje me veprën penale, ajo është e obliguar të mbledhë njoftime të nevojshme dhe për këtë menjëherë ta informojë prokurorin publik.

Pas pranimit të kallëzimit penal ose marrjes së njoftimit për ekzistimin e dyshimit të arsyeshëm se është kryer vepër penale e cila ndiqet sipas detyrës zyrtare, policia, pa vonese, e njofton me shkrim prokurorin publik. Nëse ekziston dyshim i arsyeshëm për vepër penale për të cilën është paraparë dënim me burg, se paku, prej katër vitesh ose ekzistojnë arsye për urgjencë, policia do ta informojë me gojë menjëherë prokurorin publik, e më pas do të përgatise edhe njoftim zyrtar me shkrim.

Në realizimin e udhëheqjes së procedurës nga prokurori publik në procedurën parahetimore, ai i jep urdhërr policisë gjyqësore, e cila është e obliguar që të veprojë sipas urdhërave të dhëna. Roli udhëheqës i prokurorit publik në procedurën parahetimore, është kompetencë e cila edhe pse ka ekzistuar me ligjin e vjetër, në praktikë shumë pak dhe rallë

⁴ Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010)

⁵ Ibid

prokurori public është inkuadruar. Ndërkohë, sipas konceptit të ri të procedurës penale, barra e provës është tek prokurori public. Për këtë arsye, në kompetencë funksionale të tij është policia gjyqësore dhe njëherit ka marrur kompetencën e re për udhëheqjen e procedurës hetimore. Kjo nënkupton që prokurori public është përgjegjës për politikën e zbulimit dhe ndjekjes së kriminalitetit mbrenda shtetit.⁶

Prokurori publik, vet apo nëpërmjet policisë gjyqësore, gjegjësisht personave të tjerë të punësuar në qendrat hetimore të prokurorisë publike, do t'i mbledh njoftimet që nevojiten për të vendosur për kallzimin penal, dhe sipas nevojës, këtë do ta bëjë edhe nëpërmjet policisë apo organeve të tjera kompetente për zbulim. Për masat e ndërmarra në bazë të urdhrit apo orientimeve të prokurorit publik, policia dhe organet e tjera janë të obliguara të japin njoftim në afat, më së voni, prej 30 ditësh. Në urdhër, prokurori publik mund më për së afërmi t'i përcaktoj veprimet e nevojshme, ndërsa mund të kërkojë edhe të jetë i pranishëm gjatë realizmit të tyre.

Vendimet në lidhje me kallëzimet penale. Prokurori publik është i obliguar të vendos për kallzimin penal në afat prej tre muajsh nga dita e pranimit të saj. Në të kundërtën, ai është i obliguar ta njoftoj menjëherë me shkrim prokurorin më të lartë publik dhe parashtruesin e kallëzimit penal. Prokurori publik me aktvendim e hedh posht kallëzimin penal nëse konstatohet se vepra e paraqitur nuk është vepër penale që të ndiqet sipas detyrimit zyrtar, nëse ka vjetërsim të rastit, nëse vepra është përfshirë në amnisti apo në falje, nëse ekzistojnë rrethana të tjera që e përjashtojnë ndjekjen, si dhe në rastet kur nuk ekziston dyshim i arsyeshëm se personi i paraqitur në kallzim penal e ka kryer veprën penale.

Aktvendimi për refuzimin e kallëzimit penal i dorëzohet të dëmtuarit, i cili në afat prej tetë ditësh nga pranimi i njoftimit, mund të paraqesë ankese të prokurorit publik i një niveli më të lartë, i cili është i obliguar në lidhje me ankesën të vendosë në afat prej tridhjetë ditësh pas pranimit të saj. Prokurori publik më i lartë mund ta vërtetojë vendimin për refuzim të kallëzimit

⁶ G. Buzharovska, G. Kallajxhiev dhe të tjerë, E drejta procedurës penale, Shkup 2015

penal ose ta pranoj ankesën dhe ta detyroj prokurorin më të ulët publik ta vazhdojë procedurën.⁷

1.2 Prokurori publik në procedurën hetimore sipas ligjit të ri të procedurës penale⁸

Me ligjin e ri për procedurë penale ndryshohet në tërësi koncepti i vjetër, i cili në thelb ka qenë procedurë inkuizitore, i dizajnuar si hetim zyrtar i gjyqit. Është me rëndësi të kuptohet se sistemi i ri nuk është vetëm zëvendësim i thjeshtë i hetimit gjyqësor me hetim të prokurorit.

Sipas ligjit të ri të procedurës penale, procedura hetimore paraqitet si fazë e dytë e procedurës paraprake, me të cilën udhëheq dhe e zbaton prokurori public. Procedura hetimore fillon me sjelljen e urdhrit mbi zbatimin e procedurës hetimore. Urdhërrin e sjell prokurori public, nëse vlerëson se ekziston baza e dyshimit se i dyshuari ka kryer vepër penale e cila ndiqet sipas detyrës zyrtare. Duke krahasuar bazat e dyshimit, si bazë për ngritjen e procedurës parahetimore, baza e dyshimit sipas LPP neni 21 paragrafi 1 pika 15 definohet si shkallë më e lartë e dyshimit, ku sipas saj bazat e dyshimit definoohen si njohuri ku në bazë të cilave njohuritë dhe përvojat kriminalistike mund të vlersohen si dëshmi që është kryer vepër penale.

Autorizimet e reja që LPP ia jep prokurorit public si organ i cili udhëheq procedurën parahetimore dhe e zbaton procedurën hetimore, e vëndojnë në pozicion që të mbaj përgjegjësi për efikasitetin e zbatimit të tyre. Urdhërrin për zbatimin e procedurës hetimore prokurori public e sjell nëse konstaton që ekziston baza e dyshimit që i dyshuari ka kryer vepër penale e cila ndiqet sipas detyrës zyrtare, për të cilën është caktuar dënim me burg mbi 5 vjet. Për veprat penale për të cilat është caktuar si dënim kryesor, dënim me para ose dënim deri në 5 vjet, nuk sillet urdhërr për zbatim të procedurës hetimore dhe me këtë rast zbatohen dispozitat për procedurë të shkurtuar. Urdhër për zbatim të procedurës hetimore nuk sillet edhe në rastet kur paraprakisht është arritur deri te marrëveshja në mes prokurorit public dhe të dyshuarit, gjegjësisht deri te sjellja e propozim marrëveshjes.

⁷ Atanas Kozarev, Ebru Ibish, Praktikum për të drejtën e procedurës penale, Shkup 2016

1.2.1 Qëllimi dhe urdhri për zbatimin e procedurës hetimore

Baza themelore e procedurës hetimore është që përgjatë saj të mbliidhen të dhëna dhe dëshmi të cilat i nevojiten prokurorit public që të vendos se a do të ngrit kundër të pandehurit aktakuzë apo do të tërhiqet nga ndjekja ndaj tij. Përvec saj, përgjatë procedurës hetimore jepet mundësia edhe nxjerrja e dëshmive për të cilat ekziston rrezik të cilat nuk do të përsëriten në shqyrtimin kryesor gjyqësor. Në raste të tilla, dëshmitë nxirren në seancë dëshmuese, në kushte dhe mënyrë të paraparë me ligj. Është e kuptueshme që qëllimi i procedurës hetimore është që të mbildhen dëshmitë e mjaftueshme me të cilat në shqyrtim gjyqësor do të tregohet përgjegjësia penale e të akuzuarit.⁹

Sic u theksua, procedura hetimore fillon me sjelljen e urdhërimit për zbatimin e saj, nga ana e prokurorit publik. Urdhëri për zbatimin e procedurës hetimore, përmban :

- të dhëna personale për të dyshuarin
- përshkrim i veprës penale për të cilën sillet dhe
- kualifikim juridik për atë

Gjithashtu, në ligj është parashikuar që në urdhërrin për zbatimin e procedurës hetimore prokurori public do të përcakton cka duhet të ndërmerret përgjatë procedurës hetimore, cilat veprime hetimore duhet të ndërmerren, për cilat çështje të caktuar duhet të merren personat e caktuar në pyetje, si dhe cilët rrethana të caktuara duhet të vëzhgohen. Në këtë fazë, urdhëri për zbatimin e procedurës hetimore, paraqet një plan nga prokurori public për procedurë hetimore, me të cilin përcakton se për cka ka nevojë dhe cilët rrethana duhet vëzhguar për të marrur vendim që do të ngrit aktakuzë apo jo.

Urdhëri për zbatimin e procedurës hetimore nuk dorëzohet tek askush, ajo vetëm evidentohet në evidencën e prokurorisë publike dhe rruhet tek dokumentet e lëndës, meqënëse i dyshuari dhe mbrojtësi i tij nuk kanë të drejtë në ankesë apo kundërshtim kundër të njëjtës.¹⁰

⁹ G. Buzharovska, G. Kallajxhiev dhe të tjerë, E drejta procedurës penale, Shkup 2015

¹⁰ Ibid

1.2.2 Veprimet hetimore në kompetencë të prokurorit publik

Gjatë procedurës hetimore, në përputhje me dispozitat e LPP-së¹¹, prokurori publik mund t'i ndërmarre këto veprime hetimore:

- marrje në pyetje të të akuzuarit
- marrje në pyetje të dëshmitarëve
- bastisje
- sigurim të përkohshëm apo konfiskim të sendeve apo të pronës
- përcaktim të ekspertizës
- kontrolli dhe rekonstrukcioni, si dhe
- masa të vecanta hetimore.

Veprime hetimore mund të ndërmerren edhe para inicimit të procedurës hetimore nëse ekziston rrezik për shtyrje, nën kushte dhe procedurë të rregulluar me LPP.

Koncepti i ri i procedurës hetimore paraqiti disa dilema edhe në pjesën e rregullativës ligjore të mjeteve dëshmuese, edhe atë, para së gjithash, në lidhje me marrjen në pyetje të dëshmitarëve dhe në pjesën që ka të bëjë me marrjen në pyetje të të dyshuarit.

Me Ligjin e ri të procedurës penale parashihet që vendimi gjyqësor të bazohet vetëm mbi dëshmi të prezantuar në shqyrtimin kryesor, kështu që deklaratat e dëshmitarëve që janë marrë në pyetje dhe siguruar gjatë procedurës paraprake mund të shërbejnë vetëm për t'i paraqitur gjatë shqyrtimit kryesor, nëse këta persona nuk japin deklaratë apo i ndryshojnë deklaratat e tyre. Përfundimisht nga kjo është paraparë vetëm për dëshmitë e siguruar në seancë dëshmuese, ku në cilësinë e dëshmitarit do të merren në pyetje ata persona që nuk do të mund të merren në pyetje gjatë shqyrtimit kryesor.

Nga kjo që u tha, është e qartë se vlera dëshmuese e deklaratave të dëshmitarëve që janë marrë në pyetje gjatë procedurës paraprake nuk është e njëjtë me vlerën dëshmuese të

¹¹ Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010)

deklaratave të dhëna në shqyrtimin kryesor apo në seancë dëshmuuese. Ideja prapa kësaj është e qartë, mbrojtja duhet patjetër të ketë mundësi përkatëse që dëshmite kundër të akuzuarit t'i kontestojë në shqyrtim kundërshtues në gjyq. Tjetër trajtim kanë deklaratat, gjegjësisht pranimi i veprës nga i dyshuari, të cilat mund të shfrytëzohen gjithmonë kur janë dhënë vullnetarisht, me respektim të të drejtave të akuzuarit (e drejta për të pasur mbrojtës, e drejta për heshtje e të ngjashme).¹²

1.2.3 Ndërprerja dhe përfundimi i procedurës hetimore¹³

Sipas ligjit për procedurë penale¹⁴, neni 300, ekskluzivisht parashihet rastet kur prokurori publik do të ndërpres procedurës hetimore, edhe atë ;

- nëse i dyshuari është në arrati ose është i pakapshëm për organet shtetërore
- nëse të i dyshuari pas veprës së kryer penale, ka ndodhur sëmundje shpirtërore, crregullim psikik ose sëmundje tjetër e rëndë për cfarë nuk mund të marri pjesë në procedurë ose
- nëse krijohen rrethana të cilat përkohësisht e pengojnë ndjekjen penale

Procedura hetimore ndërprehet me urdhërr të cilin e sjell prokurori publik. Në ligj nuk është e parashikuar dërgesa e këtij urdhërr të personat e tjerë, për arsye se urdhëri për ndërprerje të procedurës hetimore nuk paraqet vendim përfundimtar të prokurorit publik dhe kundër të njëjtës nuk është e lejuar ankesa apo akti i kundërshtimit.

Kur do të ndërpriten arsyet për të cilat është ndërpre procedura hetimore, prokurori publik do të vazhdojë procedurën hetimore. Në LPP nuk parashikohet sjellja e ndonjë akti të caktuar nga ana e prokurorit publik për vazhdimin e procedurës hetimore. Por, meqënëse periodha e procedurës hetimore është e kufizuar, paraqitet si nevojë që vazhdimi i procedurës hetimore të evidentohet në një mënyrë nga prokurori publik, që të mund të vërtetohet

¹² Veprimet Hetimore, doracak për profesionist, OSBE 2010

¹³ G. Buzharovska, G. Kallajxhiev dhe të tjerë, E drejta procedurës penale, Shkup 2015

¹⁴ Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010), neni 300

kohëzgjatja e procedurës. Deri te sjellja e urdhërit për ndërprerjen e procedurës hetimore, prokurori public është i ngarkuar që ti mbledh të gjitha dëshmitë të cilat ka mundësi. Në rastet kur përgjatë ndërprerjes së procedurës hetimore vjen deri te parashkrimi i ndjekjes penale, prokurori public është i obliguar që të japi urdhërr për pushimin e procedurës hetimore. Kohëzgjatja e procedurës hetimore është e kufizuar.

Në LPP është përcaktuar që procedura hetimore duhet të mbaroj në afat prej 6 muaj, nga sjellja e urdhërit për zbatimin e procedurës hetimore. Nëse nuk mbaron në atë afat, prokurori public është i obliguar që për atë të lajmëroj prokurorinë e lartë public, i cili mundet këtë afat që ta vazhdojë edhe për 6 muaj, nëse bëhët fjalë për lëndë të ndërlikuar. Ky afat mundet me disa përjashtime të mund të vazhdohet edhe për 3 muaj nga Prokurori public i RM-së, që do të thotë që procedura hetimore mund të zgjasë më së shumti 15 muaj. Për veprat penale nga sfera e krimit të organizuar, ky afat mund që të vazhdohet edhe për 6 muaj nga ana e Prokurorit publik në RM.

Prokurori public e përfundon procedurën hetimore kur do të vlersoj që mjaftueshëm janë qartësuar rrethanat e punëve, që të mund të sjellë vendim- që të ngrit aktakuzë ose që të pushoj procedura hetimore. Detyrë e tij është që para mbarimit të afatit të dorëzoj shkresë me shkrim deri të i dyshuari dhe mbrojtësi i tij, në të cilën do të japë;

- përshkrim i shkurtër i veprës penale për të cilën është zbatuar procedura hetimore
- kualifikimi juridik i të njëjtës, si dhe
- vërejtja që dokumentet nga zbatimii procedurës hetimore gjenden në arkivin e prokurorisë publike dhe që kanë të drejtë në kqyrje të së njëjtave, si dhe të drejtë për përshkrimin e tyre.¹⁵

Në këtë shkresë me shkirm patjetër të jetë shënuar edhe këshilla juridike për të dyshaurin dhe mbrojtësin e tij, që kanë të drejtë në afat 15 ditor nga pranimi i shkresës që të dërgojnë dëshmi deri te prokurori public, dokumente nga veprimet e ndërmarrura nga mbrojtja, si dhe të kërkojnë nga prokurori public që ai të mbledhi dëshmi.

¹⁵ G. Buzharovska, G. Kallajxhiev dhe të tjerë, E drejta procedurës penale, Shkup 2015

Edhe në lidhje me dëshmitë dhe dokumentet të cilat I dyshuari dhe mbrojtësi I tij do ti dërgojnë te prokurori public, është e nevojshme që në praktik të përcaktohet se si do të evidentohen dërgesa e tyre te prokurori public. Në ligj është paraparë se në rast kur I dyshuari dhe mbrojtësi I tij do të ngritin deri te prokurori public kërkesë për mbledhjen e dëshmive të caktuara, ai është I obliguar që të njëjtat ti mbledh në afat 30 ditor, nga e cila del se prokurori public është I obliguar që të veprojë sipas kësaj kërkesë nga I dyshuari dhe mbrojtësi I tij.

Në LPP, nuk është në mënyrë decide e paraparë që sa herë I dyshuari dhe mbrojtësi I tij mund që të ngritin kërkesë të këtillë deri te prokurori public, që do të thotë që kërkesë të tillë mund të bëjnë jo vetëm një herë.

Mirëpo, për derisa ngritja e kërkesës deri te prokurori public për mbledhjen e dëshmive të caktuara është me kohëzgjatje të kufizuar, vetëm në afat 15 ditor nga pranimi I shkresës te prokurori public, mundësi e tillë që në më shumë rastë të ngritet kërkesë e tillë për mbledhjen e dëshmive të caktuara nuk mund të sjellje vonesën e procedurës hetimore.

Duhet potencuar gjithashtu se prokurori public është I obliguar që të lajmëron të dyshuarin për procedurën hetimore e cila zhvillohet kundër tij edhe në rastet kur nga dëshmitë e mbledhura vlerëson që duhet të pushoj procedurën hetimore.

Kjo për arsye se pas sjelljes së urdhërrit për pushimin e procedurës hetimore, prokurori I lartë public, duke vepruar sipas kundërshtimit nga pala e dëmtuar, mundet që të obligojë prokurorin më të ulët public që të vazhdon procedurën, ashtu që për realizimin e të së drejtës për mbrojtje të të dyshuarit është e patjetërsueshme në cdo rast të jetë i lajmëruar që ndaj tij udhëhiqet procedurë hetimore dhe ti jepet mundësi që të mbledh dëshmi në favor të tij.

Pasiqë të mbaron procedura hetimore dhe të kalon afati 15 ditor në të cilin I dyshuari dhe mbrojtësi I tij mund të dërgojnë te prokurori public dëshmi dhe kërkesë për mbledhjen e dëshmive, si dhe pas kalimit të afatit 30 ditor në të cilin prokurori public është I obliguar që ti mbledh dëshmitë, prokurori public është I obliguar në afat 15 ditor që të sjell vendim,

gjegjesisht të ngritë aktakuzë ose të ndërpret procedurë hetimore. Për veprat penale nga sfera e krimit organizuar, ky afat zgjat 30 ditë.¹⁶

¹⁶ G. Buzharovska, G. Kallajxhiev dhe të tjerë, E drejta procedurës penale, Shkup 2015

KAPITULLI I DYTË

1. Prokurori publik përgjatë procedurës së shkurtuar sipas ligjit të ri të procedurës penale

Një nga arsyt kryesore e reformës së legjislaturës penale në RM, e cila rezultoi me sjelljen e ligjit të ri për përocedurë penale nga vitit 2010 ishte edhe nevoja e përsheptimit të procedurës penale, si dhe ngritja e efikasitetit të drejtësisë penale. Për qëllime të tilla në LPP janë të parapara disa procedura të reja të përsheptuara, si dhe është zgjeruar sfera e procedurës së shkurtuar. Ashtu që, sipas LPP-së procedura e shkurtuar udhëhiqet për vepra penale për të cilat me ligj është paraparë dënimi me burg dëri më 5 vjet. Përvec reformimit të procedurës së shkurtuar, risi paraqitet edhe vendosja e tri procedurave të reja të shpejtuara.¹⁷

1.1 Veprat për të cilat udhëhiqet procedura e shkurtuar¹⁸

Në procedurën para gjykatës që gykon në shkallë të parë për vepra penale për të cilat si dënim kryesor është përcaktuar dënim me para ose burgim deri në pesë vjet, do të zbatohen dispozitat e neneve 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480 dhe 481 të këtij ligji, e nëse në këto dispozita nuk është paraparë diçka e veçantë, në mënyrë përkatëse do të zbatohen dispozitat tjera të këtij ligji.

1.2 Propozimakuza¹⁹

Procedura penale ngritet në bazë të propozimakuzës së prokurorit publik ose në bazë të padisë private. Propozimakuza dhe padia private parashtrohen në numër të nevojshëm të ekzemplarëve për gjykatën dhe të dyshuarin.

Propozimakuza duhet të përmbajë :

- emër dhe mbiemër të të dyshuarit me të dhëna personale nëse janë të njohura
- përshkrim i shkurtër i veprës penale

¹⁷ G. Buzharovska, G. Kallajxhiev dhe të tjerë, E drejta procedurës penale, Shkup 2015

¹⁸ Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010)

¹⁹ Ibid

- përcaktimi i gjykatës se ku do të mbahet shqyrtimi gjyqësor
- propozim se cilat prova duhet të parashtrihen në shqyrtim gjyqësor
- propozim që i dyshuari të shpallet për fajtor dhe të gjykohet sipas ligjit.

Në propozimakuzë mund që të propozohet që të dyshuarit ti përcaktohet masë sigurie e pranisë. Nëse i dyshuari gjendet në paraburgim ose në burgim shtëpiak atëherë në propozimakuzë do të vendosen dita, ora prej kur ndodhet personi në paraburgim, gjegjësisht në burgim shtëpiak.²⁰

Kur gjykata do ta pranojë propozimakuzën ose padinë private, gjykatësi më parë do të hetojë nëse gjykata është kompetente dhe nëse ekzistojnë kushte për anulimin e propozimakuzës, përkatësisht të padisë private. Nëse gjykatësi nuk miraton aktvendim, cakton seancë kryesore. Nëse gjykatësi konstaton se për gjykimin është kompetente gjykatë tjetër, do t'ia kalojë lëndën për aktvendimin e plotfuqishëm asaj gjykate.

Pas caktimit të seancës kryesore, gjykata nuk mundet sipas detyrës zyrtare të shpallet për jokompetente vendore. Gjykatësi do ta hedh poshtë propozimakuzën ose padinë private nëse konstaton se ekziston ndonjëra nga bazat e parapara në nenin 337 të LPP-së. Aktvendimi dorëzohet te prokurori publik ose te paditësi privat.²¹

1.3 Seanca gjyqësore për pajtim²²

Para caktimit të seancës kryesore për vepra penale nga kompetenca e gjykatësit individual për të cilët ndiqet për padinë private, gjykatësi individual mundet ta thirrë vetëm paditësin privat dhe të akuzuarin që në ditën e caktuar të vijnë në gjykatë për sqarimin paraprakisht të punëve, nëse konsideron se kjo do të jetë në përputhshmëri të plotë për kryerjen më të shpejtë të procedurës. Të akuzuarit së bashku me thirrjen i dorëzohet kopje nga padia private. Në këtë seancë gjyqësore, gjykatësi individual mund propozojë që paditësi privat

²⁰ G. Buzharovska, G. Kallajxhiev dhe të tjerë, E drejta procedurës penale, Shkup 2015

²¹ Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010)

²² Ibid

dhe i akuzuari të drejtohen në procedurë për ndërmjetësim nëse ekziston pajtim te të dyja palët.

Nëse palët pajtohen që të shkojnë në procedurë për ndërmjetësim, gjykatësi individual merr aktvendim për dërgim në ndërmjetësimi dhe veprimi vazhdon sipas dispozitave nga nenet 491, 492, 493, 494, 495 dhe 496 të LPP-së²³

Nëse palët nuk janë të pajtimit që të shkojnë në ndërmjetësim, e as bëhet pajtimi i tyre edhe deri në tërheqjen e padisë private gjatë seancës gjyqësore për pajtim, gjykatësi do të marrë deklarata nga palët dhe do t'i thirrë që të parashtrojnë propozime të veta për marrjen e dëshmive. Nëse gjykatësi individual nuk konstaton se ekzistojnë kushte për refuzimin e padisë, sipas rregullës do të caktojë menjëherë seancë kryesore dhe këtë do t'ua kumtojë palëve. Gjykatësi individual mundet menjëherë ta hapë seancën kryesore dhe pas nxjerrjes së dëshmive të miratojë vendim me rastin e padisë penale. Për këtë posaçërisht do të paralajmërohen paditësi privat dhe i akuzuari gjatë dorëzimit të thirrjes. Në rast të mosardhjes së të akuzuarit nëse gjykatësi ka vendosur ta hap seancë kryesore, do të zbatohet dispozita e nenit 366 paragrafi (4) i LPP-së.

1.4 Rrjedha e seancës dhe shqiptimi i aktgjykimit²⁴

Gjykatësi i thirrë në seancë kryesore të akuzuarin dhe mbrojtësin e tij, paditësin, të dëmtuarin dhe përfaqësuesit dhe të autorizuarit e tyre ligjorë, dëshmitarët, ekspertët dhe interpretuesin. Të akuzuarit në thirrje do t'i theksohet se në seancën kryesore mund të vijë me dëshmi për mbrojtjen e vet. Në thirrje i akuzuari do të paralajmërohet se seanca kryesore do të mbahet edhe në mungesë të tij nëse për atë ekzistojnë kushte ligjore (neni 365 të këtij ligji).

Për të akuzuarin së bashku me thirrjen do të dorëzohet edhe kopje nga propozimakuza, përkatësisht nga padia private dhe do të këshillohet se ka të drejtë të marrë mbrojtës, por në rast kur mbrojtja nuk është e detyruar, për shkak të mos ardhjes së mbrojtësit në seancën kryesore ose marrjes së mbrojtësit në seancën kryesore, nuk është e domosdoshme të

²³ Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010), neni 491-496

²⁴ Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010), neni 480

prolongohet seanca kryesore. Thirrja te i akuzuari duhet të dorëzohet ashtu që ndërmjet dorëzimit të thirrjes dhe ditës së seancës kryesore të mbetet kohë e mjaftueshme për përgatitjen e mbrojtjes, e më së paku tetë ditë. Me pajtim të të akuzuarit ky afat mund të shkurtohet.

Sipas LPP-së seanca kryesore mbahet në vendin e gjykatës. Në raste urgjente, posaçërisht kur duhet të kryhet inspektim ose kur kjo është në interes për zbatim më të lehtë të procedurës për dëshmi, mundet me leje të kryetarit të gjykatës seanca kryesore të përcaktohet edhe në vendin ku është kryer vepra penale ose atje ku do të ndërmerret inspektimi, nëse ato vende janë në rajonin e asaj gjykate.

Seanca kryesore mbahet në prani të prokurorit publik, përkatësisht të paditësit privat dhe të akuzuarit. Për vepra penale për të cilat është përcaktuar dënim me para ose dënim me burg deri tre vjet, nëse i akuzuari nuk vjen në seancën kryesore, edhe pse rregullisht është thirrur ose thirrja nuk ka mundur të dorëzohet për shkak se duket qartë se i akuzuari i ikën pranimit të thirrjes, gjykata mundet të vendosë që seanca kryesore të mbahet pa praninë e tij. Për veprat tjera penale për të cilat udhëhiqet procedura e shkurtuar, prania e të akuzuarit në seancën kryesore është e detyrueshme.

Seanca kryesore fillon me paraqitjen e përmbajtjes së akuzës. Seanca kryesore e filluar do të përfundojë, mundësisht pa ndërprerje. Nëse në seancën kryesore i akuzuari jep deklaratë me të cilën e pranon fajin, veprohet në pajtim me nenin 381 të LPP-së.

Pas përmbylljes së seancës kryesore gjykata menjëherë do ta shqiptoj aktgjykimin dhe do ta shpallë me shkaqet thelbësore. Aktgjykimi duhet të përpilohet me shkrim në afat prej tetë ditëve nga dita e shpalljes. Kundër aktgjykimit ankesë mundet të paraqitet në afat prej tetë ditëve nga dita e dorëzimit të kopjes nga aktgjykimi.

Kur gjykata do të shqiptojë në aktgjykim dënim me burg, mund të përcaktoj që i akuzuari të vendoset në paraburgim, përkatësisht të mbetet në paraburgim, nëse ekzistojnë arsye nga neni 166 paragrafi (1) të këtij ligji. Paraburgimi në këtë rast mund të zgjasë deri në aktgjykimin e plotfuqishëm, por më së shumti 60 ditë.

Kur gjykata e shkallës së dytë vendos për ankesën kundër aktgjykimit të gjykatës së shkallës së parë të miratuar në procedurë të shkurtuar, të dyja palët do të njoftohen për seancën e këshillit të gjykatës së shkallës së dytë, vetëm nëse kryetari i këshillit ose këshilli konstaton se prania e palëve do të jetë e dobishme për shpjegimin e punëve. Nëse bëhet fjalë për vepër penale për të cilën procedura udhëhiqet me kërkesë të prokurorit publik, kryetari i këshillit para seancës së këshillit do t'i dorëzojë dokumentet te prokurori publik, i cili mund të paraqesë propozim të vet me shkrim në afat prej tetë ditëve.²⁵

²⁵ G. Buzharovska, G. Kallajxhiev dhe të tjerë, E drejta procedurës penale, Shkup 2015

KAPITULLI I TRETË

1. Marrëveshja për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal në mes prokurorit publik dhe të dyshuarit sipas ligjit të ri të procedurës penale

Ligji për procedurë penale²⁶ përmban dispozita që për herë të parë në legjislacionin penal-procedural të Maqedonisë e rregullon mundësinë për marrëveshje në mes të prokurorit publik dhe të dyshuarit për llojin dhe lartësinë e sanksionimit penal, poashtu parasheh status tjetër të deklaratës për pranim të fajit në fazën e kontrollit të akuzës dhe të pranimit të krimit të dhënë gjatë shqyrtimit kryesor të procedurës së rregullt, si dhe gjatë shqyrtimit në procedurën e shkurtuar, për dallim nga ajo që e kemi pasur deri tani sa i përket pranimit të veprës që i akuzuari mund ta jepte para gjyqit.

Në literaturën penale-procedurale tanimë një kohë të gjatë mund të hasen akuza se procedurën e përzier penale e karakterizojnë ngadalësia, formaliteti i theksuar, jofleksibiliteti dhe, si rezultat i gjithë kësaj, jo efikasiteti. Pritet që me mundësinë për marrëveshje për pranim të fajit, pjesërisht të tejkalohen këto vërejtje dhe të mundësohet që të realizohet e drejta penale në afat sa më të shkurtër. Duke e pranuar qëndrimin se drejtësi penale efikase, pjesërisht, mund të sigurohet edhe nëpërmjet veprimeve të cilat mundësojnë dekriminalizim, depenalizim, forma alternative të ndjekjes penale dhe thjeshtësim të procedurës penale, duhet të bëhet dallimi në mes të marrëveshjes për pranim të fajit, si raport në mes të autorit të veprës (në cilesinë e të dyshuarit apo të akuzuarit dhe detyrimisht mbrojtësit të tij) dhe prokurorit publik, si paditës zyrtar, si alternative e procedurës gjyqësore, nga negociimi me qëllim të kompensimit që mund të zhvillohen në mes të autorit të veprës dhe të dëmtuarit, të cilat i udhëheq personi i tretë i papërfshirë në rast (mediatori) dhe ka karakter të alternativës së ndjekjes.

E drejta konsensuale (me marrëveshje për pranim të fajit) duhet të kuptohet si ridefinim i së drejtës penale dhe pranimi i formave të reja të veprimit si përgjigje për veprat më të lehta penale, si mënyrë që të përmbushet ndjenja e pasigurisë dhe të mbahet llogari për interesat e

²⁶ Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010), neni 489 dhe 496

viktimës, me c’rast kjo praktik nuk i dëmton garancitë kushtetuese të të akuzuarit. E drejta me marrëveshje për pranim të fajit nxit iniciativë të palëve dhe gatishmeri të tyre për ta pranuar propozimin e palës tjetër, të negociohet, të gjendet zgjidhje kompromisi.

Zgjidhjet që u pranuan në LPP i parapriu një analizë komparative e legjislacionit penal-procedural të Gjermanisë, Italisë, Francës, Norvegjisë, Holandës, Kroacisë, Bosnjës dhe Hercegovinës dhe të Sërbisë, sa i përket procedurave të thjeshtësuar dhe të përshpejtuara, sipas së cilës u pa se tanimë nuk ekziston një procedurë penale pastërt kontinentale.

Marrëveshja dhe pranimi i fajit con drejt ridefinimit të plotë të rolit të subjekteve të procedurës, para së gjithash, të palëve dhe të mbrojtësit. Për herë të parë mundësohet dispozita e vullnetit të palëve dhe të mbrojtësit, gjegjësisht gatishmëria e të akuzuarit për ta pranuar fajin, të jetë kusht për shmangie nga procedura klasike penale, në c’rast racionalizimi dhe përshpejtimi i dukshëm i saj, dhe e gjithë kjo të mundësojnë përmbushjen e se drejtës penale.²⁷

1.1 Forma të marrëveshjes për pranim të fajit

Marrëveshja për pranim të fajit ndërmjet prokurorit publik dhe të dyshuarit dhe mbrojtësit të tij ekziston në shumë sisteme bashkëkohore penale-procedurale, me disa ngjashmëri dhe dallime, varësisht nga vlerësimi i ligjvënësit, gjegjësisht praktikës, për atë se në c’mënyrë dhe në c’formë të pranohet marrëveshja për pranim të fajit.

Është evidente ekzistenca e disa formave të marrëveshjes për pranim të fajit, të cilat nuk përjashtojnë njëra-tjetrën dhe mund të kombinohen :

- charge bargaining – marrëveshje për përmbajtjen e aktit të prokurorit sa i përket përshkrimit dhe kualifikimit juridik të veprave penale;
- fact bargaining – pajtueshmëri për prezantim selektiv të fakteve, nëse i akuzuari jep deklaratë për pranim të fajit; dhe

²⁷ Marrëveshja për pranim të fajit, Doracak për profesionist, OSBE 2010

forma të vecanta të marrëveshjes :

- nolo contendere pleas – sanksioni pranohet pa dhënie të deklaratës për pranim të fajit në mënyrë të qartë, ka disa përparësi për të akuzuarin, e në fakt i shmanget krijimit të obligimeve për kompensim të dëmit e cila do të mund të ndërli dhej në procedurë civile, që do të pasonte pas përfundimit të procedurës penale në të cilën i akuzuari është deklaruar si fajtor..
- alford pleas – paraqet rastin kur i akuzuari nuk e pranon fajin, por deklarohet se prokuroria ka dëshmi të mjaftueshme për të përcaktuar fajin jasht cdo dyshimi të arsyeshëm.
- sentence bargaining – pranimi i fajit con në drejtim të zvogëlimit apo zbutjes së dënimit, gjegjësisht në drejtim të përcaktimit të dënimit me kohëzgjatje më të shkurtër sesa që supozohet se do ta caktoj gjyqi, në rast se do të organizohej procedur e rregullt gjyqësore.²⁸

1.2 Marrëveshja për pranim të fajit sipas dispozitave të LPP-së

Duhet të sqarohen në mënyrë të detajuar kushtet për marrëveshje për pranim të fajit, të cilat i ka paraparë ligjvënësi, veprimi i palëve, parashtrimi i propozim-marrëveshjes për pranim të fajit, përmbajtja e saj, aktivitetet e gjyqit, sa i përket vlerësimit të propozim-marrëveshjes për pranim të fajit dhe roli i palëve, mbrojtësit, të dëmtuarit dhe gjyqit gjatë procedurës së marrëveshjes për pranim të fajit.

1.2.1 Karakteristikat kryesore të procedurës për marrëveshje për pranim të fajit

Në LPP²⁹ është propozuar procedurë për sjellje të aktgjykimit në bazë të marrëveshjes për pranim të fajit në mes të **prokurorit publik dhe të dyshuarit**, dhe për here të parë

²⁸ Marrëveshja për pranim të fajit, Doracak për profesionist, OSBE 2010, faqe 14-16

²⁹ Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010), neni 496

mundësohet marrëveshja midis palëve me qëllim që të arrihet zgjidhje e pranueshme nga të gjitha palët.

Kjo procedurë i ka këto karakteristika themelore:

- **Pesha e veprës penale** – marrëveshja për pranim të fajit lejohet për të gjitha veprat penale, pa marrë parasysh peshën e paraparë të sanksionimit penal;
- **Zbutja e dënimit** – gjatë përcaktimit të sanksionimit penal, gjykatësi kompetent është i obliguar që atë ta përcaktoj sipas llojit dhe lartësisë, brenda kornizave të përcaktuara ligjore për veprën konkrete penale, mirëpo jo nën kufijtë për zbutje të dënimit të përcaktuara me Kodin penal³⁰,
- **Pëlqimi nga të dyja palët.** Propozim marrëveshja për pranim të fajit është shprehje e pëlqimit paraprak të të dyja palëve dhe nuk lejohet që me këtë marrëveshje të ngarkohet vetëm njëra palë. Gjatë kësaj, aspak nuk është me rëndësi nga cila palë ka ardhur iniciativa për fillim të procedurës për marrëveshje, por është e rëndësishme që të të dyja palët (palët dhe mbrojtësi) të ekzistoj një gatishmëri për t'u kycur në procedurën e marrëveshjes për pranim të fajit.

Kur mund të bëhet marrëveshja për pranim të fajit – LPP nuk përcakton kufizime sa i përket stadi të procedurës se kur lejohet të bëhet marrëveshja për pranim të fajit, prandaj marrëveshja lejohet në cdo moment mbasi që prokurori publik të sjell urdhër për fillim të procedurës hetimore e deri kur kryhet vlerësimi i aktakuzës.

- **Modeli i marrëveshjes për pranim të fajit.** Ligjvënësi ka pranuar model të marrëveshjes për sanksionimin penal (sentence bargaining), e jo për veprat penale që do të përfshihen në akuzë. Në fakt, në propozim marrëveshjen për pranim të fajit mund të përfshihen të gjitha veprat penale apo një pjesë e tyre, për të cilat është sjell urdhri për procedurë hetimore, mirëpo për veprat që përmendën në urdhër për të cilat nuk është arritur marrëveshje, procedura patjetër duhet të vazhdojë.

³⁰ Neni 40 i Kodit Penal

▪ A është pranimi i veprës parakusht për marrëveshje?. Deklarata për pranim të fajit nuk është parakusht për fillim të procedurës për marrëveshje për pranim të fajit gjatë procedurës hetimore, gjë që nuk ndodh me marrëveshjen për pranim të fajit në fazën e vlerësimit të aktakuzës, kur pranimi i fajit është parakusht për fillim të procedurës së marrëveshjes për pranim të fajit.

▪ **Mbrojtja e të dëmtuarit.** Më qëllim që të mbrohen interesat e të dëmtuarit, është parapare një obligim për prokurorin publik që ka të bëjë me propozim marrëveshjen për pranim të fajit, që së bashku me të gjitha dëshmitë e siguruara, detyrimisht të bashkangjesë edhe deklaratë me shkrim të nënshkruar nga i dëmtuari sa i përket llojit dhe lartësisë së kërkesës pronësore-juridike. Gjatë marrëveshjes është e mundur që të arrihet pajtueshmëri për një pjesë të kërkesës së të dëmtuarit apo ajo aspak të mos jetë çështje diskutimi gjatë procedurës për marrëveshje për pranim të fajit, me ç'rast i dëmtuari nuk mbetet pa mbrojtje edhe në rast kur kërkesa e tij pronësore juridike aspak nuk ka qenë çështje diskutimi apo është pranuar pjesërisht, ai mund të thirret në aktgjykimin e sjellë për shkak të propozim-marrëveshjes së pranuar, si bazë për t'i realizuar të drejtat e tij në kontest civil.

▪ Subjekti i marrëveshjes për pranim të fajit. Lloji dhe lartësia e sanksionit që parashihet në propozim marrëveshjen për pranim të fajit, në mënyrë të paevitueshme është subjekt i marrëveshjes. Në propozim marrëveshjen për pranim të fajit duhet të theksohet në mënyrë të saktë sanksioni që propozohet, i përcaktuar për nga lloji dhe lartësia, në kuadër të kornizave të përcaktuara me ligj për veprën konkrete penale, mirëpo jo nën kufijtë për zbutje të dënimit të përcaktuara me Kodin penal. Kërkesa pronësore juridike mund të jetë subjekt i marrëveshjes për pranim të fajit vetëm kur i dyshuari ka dhënë pelqim gjatë procedurës për marrëveshje që të merret parasysh dhe të negociohet për kërkesën pronësore juridike të të dëmtuarit.

▪ **Prezenca e detyrueshme e mbrojtësit.** Që nga momenti i fillimit të procedurës për marrëveshje për pranim të fajit, i dyshuari patjetër duhet të ketë mbrojtës të cilin do ta zgjedhë vet apo do t'i përcaktohet sipas detyrës zyrtare. Në këtë mënyrë zgjerohen mundësitë për mbrojtje të detyrueshme gjatë procedurës penale, që ka për qëllim të siguroj barazi dhe të pamundësoj që i dyshuari, i cili zakonisht është laik i legjislacionit, të participojë në procedurën

e marrëveshjes për pranim të fajit, pa pasur mundësi për mbrojtje dhe vlerësim të një procedure të këtillë si tërësi, që nga fillimi e deri te rezultati përfundimtar.

▪ Ndalesa për pjesëmarrje të gjyqit në marrëveshjen për pranim të fajit. Mos pjesëmarrja e gjyqit në procedurën e marrëveshjes për pranim të fajit është përcaktuar në mënyrë të prerë, që ka për qëllim t’ia pamundësoj gjyqit që ne cfarëdo mënyrë të ndikoj mbi palët dhe mbrojtësin, sa i përket vendimit se a t’ia fillojn procedurës së marrëveshjes për pranim të fajit, si dhe sa i përket zgjedhjes së llojit dhe lartësise së sanksionit penal³¹.

1.2.2 Elementet e propozim marrëveshjes për pranim të fajit

Në LPP³² janë përcaktuar në mënyrë decide **elementet e propozim-marrëveshjes për pranim të fajit**, të cilat mund të ndahen në disa kategori:

- të dhëna hyrëse: të dhëna për pjesëmarrësit në procedurën për marrëveshje për pranim të fajit (prokurori publik, i dyshuari dhe mbrojtësi i tij) dhe përshkrim dhe kualifikim juridik i veprave penale për të cilat përgatitet propozim- marrëveshja për pranim të fajit (mund të jetë për të gjitha apo për nje pjesë të veprave penale për të cilat zhvillohet procedura hetimore).
- subjekti i marrëveshjes për pranim të fajit: sanksioni i propozuar sipas llojit dhe lartësise (dënimi kryesor, dënimi dytësor, masa e sigurisë, masa alternative dhe masa të tjera të parapara në Kodin penal) dhe lloji e lartësia e kërkesës pronësore-juridike dhe mënyra e realizimit të saj, nëse i dyshuari ka dhënë pëlqim që ajo të jetë subjekt i marrëveshjes për pranim të fajit.
- deklaratat e palëve: deklarata e të dyshuarit se me vetëdije dhe vullnetarisht e pranon propozim-marrëveshjen për pranim të fajit dhe pasojat që dalin nga ajo dhe deklarata nga prokurori publik dhe i dyshuari se heqin dorë nga e drejta për ankesë nëse sillet aktgjykim me të cilin do të pranohet propozim marrëveshja për pranim të fajit.
- mënyra e kompensimit të shpenzimeve të procedurës;

³¹ Marrëveshja për pranim të fajit, Doracak për profesionist, OSBE 2010, faqe 16 - 20

³² Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010), neni 496

▪ pjesa përfundimtare: nënshkrim i prokurorit publik, të dyshuarit dhe mbrojtësit të tij dhe data dhe vendi i nënshkrimit të propozim marrëveshjes për pranim të fajit.

Kur gjyqit do t'i dorëzohet propozim marrëveshja për pranim të fajit e nënshkruar nga të dyja palët fillon faza e dytë e procedurës së marrëveshjes për pranim të fajit që ka të bëjë me vlerësimin gjyqësor të propozim marrëveshjes për pranim të fajit.

Duke pasur parasysh faktin se propozim- marrëveshja mund të parashtrohet qysh **gjatë procedurës hetimore**, në procesin e vlerësimit të propozim marrëveshjes së parashtuar, rol aktiv dhe status të gjykatësit që sjell aktgjykimin në fazën e hetimit ka gjykatësi për procedurë paraprake.

Propozim marrëveshja shqyrtohet në **seancë** të vecantë, të cilën gjykatësi I procedurës paraprake e cakton në afat prej 3 ditësh nga pranimi i propozim marrëveshjes për pranim të fajit. Nga afati i përcaktuar në këtë mënyrë rrjedh se ligjvënësi insiston që procedura të zhvillohet shpejt dhe në mënyrë efikase. Në seancë thirren parashtuesit e propozim marrëveshjes për pranim të fajit, gjegjësisht palët dhe mbrojtësi.

Në seancë, gjyqi fillimisht i shqyrton këto rrethana:

- vallë propozim marrëveshja është parashtuar për pranim të fajit në mënyrë vullnetare?
- vallë i dyshuari është i vetëdijshëm për pasojat juridike të pranimit të saj?
- vallë i dyshuari është i vetëdijshëm për pasojat që ndërlidhen me kërkesën pronësore juridike?, dhe
- a është i dyshuari i vetëdijshëm për shpenzimet e procedures?

Pas shqyrtimit të rrethanave të lartpërmenduar, gjykatësi i procedurës paraprake është i obliguar **t'i udhëzojë** palët dhe mbrojtësin:

- se mund të heqin dorë nga marrëveshja e parashtruar për pranim të fajit, deri në sjelljen e vendimit nga ana e gjyqit, me c'rast do të konsiderohet sikur ajo fare të mos ishte dorëzuar dhe të gjitha aktet do te kthehen te prokurori publik për procedurë të mëtutjeshme, dhe
- se pranimi i propozim marrëveshjes për pranim të fajit konsiderohet heqje dore nga e drejta për ankesë ndaj aktgjykimit të sjellë me të cilin në tërësi pranohet propozim marreveshja e parashtruar.

Palet mund të heqin dorë nga propozim marrëveshja e parashtruar, me c'rast **heqja dorë** mund të jetë:

- Eksplicite, nëse prokurori publik dhe i dyshuari dhe mbrojtësi i tij heqin dorë nga propozim marrëveshja e parashtruar deri në sjelljen e vendimit, apo
- Implicite, nëse prokurori publik dhe i dyshuari dhe mbrojtësi i tij gjatë seancës parashtrojnë kërkesë për përcaktim të sanksionit që është i ndryshëm nga sanksioni që parashihet me propozim marrëveshjen për pranim të fajit.³³

1.2.3 Roli i subjekteve që marrin pjesë në procesin e marrëveshjes për pranim të fajit

Nga prokurori publik pritet veprim aktiv në kuptim të inicimit të procedurës për marrëveshje për pranim të fajit dhe angazhimit për të arritur deri të një sanksion penal që është i pranueshëm nga të dyja palët për veprën apo për veprat për të cilat ai ka sjelle urdhër për fillim të procedurës hetimore.

Prokurori publik duhet që fillimisht ta vlerësoje vlerën e dëshmive të mbledhura me të cilat disponon në rastin konkret dhe në bazë të tyre të sjelle vendim se vallë duhet të inicioj marrëveshje për pranim të fajit, apo do të shfrytëzoje ndonjë mundësi tjetër procedurale që ia

³³ Marrëveshja për pranim të fajit, Doracak për profesionist, OSBE 2010, faqe 16 - 20

ofron LPP-ja³⁴, si për shembull, shtyrje të kushtëzuar të ndjekjes penale apo do të zhvillohet procedura e rregullt penale.

I akuzuari është njëra nga palët që merr pjesë në procedurën e marrëveshjes për pranim të fajit, e i njëjti mund të paraqitet në rolin e iniciatorit për fillim të procedurës për marrëveshje për pranim të fajit. Sipas LPP-së, i akuzuari ka të drejtë që ta paraqes lirshëm mbrojtjen e tij, të mos jetë i detyruar të jap deklaratë kundër vetes, të afërmeve të tij apo ta pranojë fajin, si dhe të ketë mundësi të deklarohet për faktet dhe dëshmitë të cilat e ngarkojnë dhe t'i paraqes të gjitha faktet dhe dëshmitë që janë në favor të tij. Nga i akuzuari pritët që të jetë i njoftuar mirë me karakteristikat dhe mundësitë që i ofron marrëveshja për pranim të fajit, por edhe me implikacionet që dalin nga kjo procedurë, sic janë ;

- heqja dorë nga e drejta për ankesë
- mundësia për të hequr dorë nga marrëveshja e parashtruar për pranim të

fajit deri sa të sillet një vendim nga ana e gjyqit

- pasojat të cilat do të ndodhnin, nëse në seancën për vlerësimin e propozim marrëveshjes për pranim të fajit bën kërkesë për përcaktim të sanksionit të ndryshëm nga ai që është paraparë në propozim marrëveshje
- mundësia që të jap pelqim që kërkesa pronësore juridike të jetë subjekt i marrëveshjes për pranim të fajit, dhe
- pasojat që kanë të bëjnë me kompensimin e një pjesë të shpenzimeve të procedurës.

Pjesëmarrja e mbrojtësit në procedurën për marrëveshje për pranim të fajit që nga fillimi i saj është e obligueshme. Nga mbrojtësi pritët profesionalizem, ndihmë kualitative juridike dhe veprim në drejtim të mbrojtjes së interesave të të akuzuarit. Mbrojtësi duhet të jetë me përvojë, i zhdërvjellet dhe i aftë që me prokurorin të merret vesh për sanksionin që

³⁴ Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010)

është i pranueshëm në aspekt të mbrojtjes, duke pasur parasysh faktin se çfarë do të ishte sanksioni, në qoftë se do të realizohej procedura e rregullt penale.³⁵

Ndalesa që gjyqi të marrë pjesë në procedurën për marrëveshje të pranimit të fajit është theksuar në mënyrë të prerë. Ky përcaktim ka për qëllim të pamundësojë ndikim të gjyqit sa i përket përzgjedhjes së llojit dhe lartësisë së sanksionit penal dhe të potencojë rolin që prokurori publik e ka si dominus gjatë procedurës hetimore. Me mos pjesëmarrje në procedurën për marrëveshje për pranim të fajit, gjykatësi e ruan paanshmërinë e tij si arbitër, duke e vlerësuar propozim marrëveshjen e parashtruar për pranim të fajit në bazë të dëshmive të siguruara nga ana e prokurorisë.

Fakti që gjykatësi nuk ka qasje në ecurinë e procedurës për marrëveshje për pranim të fajit është i dobishëm, meqënëse në këtë mënyrë, gjykatësi nuk ka njohuri për procesin e negociatave që i ka paraprirë nënshkrimit të propozim marrëveshjes për pranim të fajit, ai nuk i di bisedat që janë zhvilluar në mes të prokurorit dhe mbrojtësit. Në këtë mënyrë potencohet roli i gjyqit në fazën e dytë të procedurës për marrëveshje për pranim të fajit.

Marrëveshja për pranim të fajit mundëson dhënie të aktgjykimit në stad me të hershëm të procedurës dhe në këtë mënyrë aktgjykimi i bazuar në propozim marrëveshjen për pranim të fajit mund të sillet si në procedurën hetimore, po edhe në fazën e vlerësimit të akuzës. Dispozitat që kanë të bëjnë me marrëveshjen për pranim të fajit zbatohen edhe atëhere kur realizohet procedura e shkurtuar.

Edhe pse nuk merr pjesë në mënyrë të drejtpërdrejtë në procedurën për marrëveshje për pranim të fajit, me qëllim që të mbrohen interesat e të dëmtuarit, për të cilin me prioritet është vendimi që ka të bëjë me kërkesën pronësore juridike, është parapare si obligim i prokurorit publik, që së bashku me të gjitha dëshmitë e siguruara të parashtroj detyrimisht edhe deklarat me shkrim të nënshkruar nga i dëmtuari.

Në këtë mënyrë realizohet pjesëmarrje e tërthortë e të dëmtuarit nëpërmjet prokurorit publik. Megjithatë, deklarata e dhënë nuk është garanci se kërkesa pronësore juridike do të jetë

³⁵ Marrëveshja për pranim të fajit, Doracak për profesionist, OSBE 2010

subjekt i marrëveshjes për pranim të fajit. Sic u theksua edhe më herët, kjo varet nga pëlqimi i të akuzuarit se kërkesa pronësore juridike a do të jetë subjekt i marrëveshjes për pranim të fajit. Megjithatë mbetet mundësia që të drejtat e tij i dëmtuari t'i realizoj në procedurë kontestimore.³⁶

³⁶ Më detajisht te Buzharovska, G. Misoski, Marrëveshja për pranim të fajit dhe ndërmjetesimi, fq. 221

2. Zbatimi praktik i marrëveshjes për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal në vitin e parë të zbatimit të ligjit të ri të procedurës penale

2.1 Marrëveshja për sanksionin penal në sistemin vendor penal

Aspektet bashkëkohore të drejtësisë penale kategorizohen me një zhvillim dhe reformim dinamik në më shumë drejtime në mënyrë që drejtësia penale të jetë njëlojë e arritshme për të gjithë qytetarët dhe të realizohet në afatin më të shkurtër të mundshëm. Përpjekjet e këtilla rezultojnë me kërkimin konstant të zgjidhjeve të ndryshme që do të shkojnë në drejtim të përshpejtimit të procedurës penale.

Trendi i këtillë në tendencat bashkëkohore të drejtësisë penale, ndërsa me këtë edhe në të drejtën e procedurës penale, është rezultat, para së gjithash, i stërzgjatjes së procedurave penale, kompleksitetit të tyre, si dhe vëllimit të rritur të lëndëve në punën e gjykatave.

Ligji për procedurë penale, nga viti 2010 përmban dispozita të cilat për herë të parë në legjislacionin tonë procedural penal e rregullojnë mundësinë e marrëveshjes midis prokurorit publik dhe të akuzuarit për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal.

Siç është theksuar në arsyetimin e LPP, përpjekjet që veprimi penal të jetë efikas dhe ekonomik kanë rezultuar me një sërë studime dhe analiza në lidhje me leverdinë ekonomike dhe përparësitë të cilat e karakterizojnë marrëveshjen, e cila vlerësohet si mekanizëm i tregut për përmirësimin e cilësisë së ndjekjes penale me të cilin reduktohen shpenzimet në procedurën penale.³⁷

2.2 Marrëveshja si institut i ri juridik në sistemin juridiko-penal vendor

Marrëveshja, në procedurën tonë penale në pajtim me LPP³⁸ nga viti 2010, paraqet një institut tërësisht të ri gjatë procedurës, i cili është i përafërt me marrëveshjen që zbatohet në shtetet tjera, megjithatë nuk është plotësisht i njëjtë. Me këtë institut, palët prokurori publik

³⁷ Нанев, Мисоски, Бужаровска, "Компаративно истражување на решенијата за забрзување и поедноставување на казнената постапка", Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр 1/2008

³⁸ Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010)

dhe i pandehuri, përkatësisht i akuzuari dhe mbrojtësi i tij, merren vesh për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal për dallim nga sistemet e tjerë në të cilët mund të bëjnë marrëveshje edhe për kualifikimin juridik të thelbit të veprimeve të ndërmarra penale, si dhe për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal.

Edhe pse marrëveshja në sistemin tonë penal ka të bëjë me llojin dhe lartësinë e sanksionit penal, megjithatë nga më shumë dispozita të LPP dhe KP mund të nxjerrim si përfundim se në të vërtetë parakusht për marrëveshjen është që i pandehuri të pranojë fajin.

Në procedurën hetuese në mënyrë të drejtpërdrejtë zbatohen dispozitat e neneve 483 – 490 të LPP³⁹, të cilat nuk kërkojnë pranim paraprak të detyrueshëm të fajit nga ana e të akzuarit. Megjithatë, krahas faktit që në mënyrë eksplicite nuk jepet pranimi i fajit në fazën e procedurës hetuese, vet fillimi i procedurës së marrëveshjes për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal, në njëfarë mënyre, e supozon këtë. Një “jokonsekuencë” plotësuese në lidhje me pranimin e fajit është edhe dispozita e paragrafit 1, pikës 1 të nenit 40 të Kodit Penal⁴⁰ për zbutjen e dënimit, e cila parashikon se gjykata mund ta zbusë dënimin *“kur shqipton dënim sipas propozim marrëveshjes së paraqitur për pranimin e fajit të lidhur ndërmjet prokurorit public dhe të akzuarit”*.

Nga zbatimi praktik, është me rëndësi të theksohen disa pyetje të cilat parashtrohen në lidhje me marrëveshjen:

Si do të veprohet nëse ekzistojnë më shumë të akzuar, ndërkaq të gjithë nuk arrijnë marrëveshje?

Mund të themi se gjatë marrëveshjes, nëse ka më shumë bashkëkryerës, ndërsa me prokurorin publik lidh marrëveshje vetëm njëri ose një pjesë e tyre, gjatë procedurës e cila ka vazhduar për bashkëkryerësit e tjerë, i pandehuri i cili ka lidhur marrëveshje mund të paraqitet në cilësinë e dëshmitarit, ndërsa aktgjykimi i cili është miratuar në bazë të lidhjes së marrëveshjes nuk nxirret si provë. Situata e këtillë është shumë e ngjashme me situatat të cilat

³⁹ Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010), neni 483- 490

⁴⁰ Neni 40 paragrafi 1, pika 1 i Kodit Penal

paraqiten në kohën e zbatimit të Ligjit paraprak për procedurë penale, kur aktgjykimi është bërë i plotfuqishëm në pjesën për një të akuzuar, ndërsa është shfuqizuar për bashkë-kryerësit e tjerë, dhe në këtë rast në gjykimin e përsëritur bashkë-kryerësi, për të cilin aktgjykimi është i plotfuqishëm, mund të pyetet si dëshmitar.

Si do të veprohet nëse ka më shumë të akuzuar të cilët dëshirojnë të kenë marrëveshje?
Në këtë rast propozim-marrëveshja kryhet me çdo të akuzuar veç e veç.

Në fillim të seancës kryesore, para fillimit të procedurës së provës, i akuzuari a mund ta pranojë fajin dhe këtë marrëveshje për sanksionin penal për një paragraf të caktuar të veprës penale për të cilën është akuzuar ose duhet ta pranojë fajin për të gjithë paragrafët në mënyrë kumulative për të cilët është akuzuar nga vepra e njëjtë penale?

Në këtë fazë nuk ka mundësi ligjore i akuzuari të lidhë ujdi për sanksionin penal. Deri në përfundimin e fazës së konfirmimit të akuzës i akuzuari mund të bëjë ujdi për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal. Pas konfirmimit të akuzës, i akuzuari mundet vetëm ta pranojë fajin. Nga aspekti procedural kjo nënkupton se gjykata do ta kapërcejë procedurën e provës dhe do t'i qaset matjes së dënimit. Gjykata, mund t'i masë sanksion më të lehtë të akuzuarit. Në të vërtetë i akuzuari duhet ta pranojë përshkrimin e veprës penale të shpjeguar si në akuzë dhe jo kualifikimin e saktë ligjor të veprës. Nëse ndodhë që i akuzuari të kërkojë të pranojë vetëm një pjesë të elementeve të veprës penale, pavarësisht nëse bëhet fjalë për elementin kryesor ose kualifikues, qasja e këtillë nuk konsiderohet si pranim i fajit, ndërsa gjykata duhet ta vazhdojë rrjedhën e procedurës penale.⁴¹

2.3 Aktet nënligjore për zbatimin e institutit Marrëveshje

Me miratimin e LPP dhe me inkorporimin e institutit të marrëveshjes, përkatësisht pajtim për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal në të njëjtin nuk është inkorporuar obligimi i detyrueshëm ligjor për miratimin e akteve nënligjore me të cilat do të lehtësohej zbatimi i këtij instituti. Megjithatë, me hyrjen në fuqi dhe me fillimin e zbatimit të LPP⁴² u paraqit nevoja për

⁴¹ M. Zverlevski, T. Vitlarov, J. Ilievski, Zbatimi praktik i marrëveshjes për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal në vitin e parë të zbatimit të LPP të ri, OSBE 2016

⁴² Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010)

rishikimin e tij, përkatësisht për unifikimin e mënyrës së veprimit të prokurorëve publikë edhe atë si në aspekt të zbatimit të dispozitave të ligjit ashtu edhe në aspektin e procedurës në prokurorinë publike e cila nuk është rregulluar plotësisht nga aspekti normativ.

Sipas Ligjit për prokurorinë publike⁴³ neni 6, vihet në dukje parimin themelor të hierarkisë dhe subordinimit sipas të cilit është organizuar prokuroria publike, nenin 25 nga Ligji i njëjtë i cili në paragrafin 1 parashikon se: “ *Prokurori Publik shtetëror ka të drejtë t’i jep udhëzime të detyrueshme të përgjithshme me shkrim prokurorit të lartë publik, prokurorit themelor publik për krimin e organizuar dhe korrupsionin dhe prokurorit themelor publik*”, si dhe në paragrafin 3 të nenit të njëjtë i cili e vë në dukje se udhëzimet kanë të bëjnë me ndërmarrjen e masave dhe aktiviteteve të caktuara, mes tjerash, edhe për zbulimin dhe ndjekjen më efikase të veprave penale dhe të kryerësve të tyre dhe zbatimin e ligjeve, paraqesin bazë ligjore për miratimin e udhëzimit të detyrueshëm me të cilin rregullohet edhe unifikimi i veprimit-procedimit të prokurorëve publikë në lidhje me institutin miratim të aktgjykimit në bazë të marrëveshjes së prokurorit publik dhe të pandehurit.

Udhëzimi si akt nënligjor⁴⁴ është miratuar në 2013 dhe u sugjeron prokurorëve publikë, sipas iniciativës vetjake ose kur ekziston propozim nga i akuzuari ose nga mbrojtësi i tij, të marrin pjesë në procedurën e negociimit dhe marrëveshjes në të gjitha rastet në të cilat do të vlerësojnë se me propozim-marrëveshjen më shpejtë dhe në mënyrë më efikase do të realizohet qëllimi i zhvillimit të procedurës penale, ndërkaq veçanërisht kur do të plotësohet një ose më shumë nga kushtet si vijojnë:

- i akuzuari do të jep deklaratë për pranimin e fajit për të gjitha ose për një pjesë të veprave penale nga akuza,
- me pranimin e fajit do të mundësohet zbulimi i veprave të tjera penale ose i kryerësve të veprave penale, të cilat janë objekt të marrëveshjes, përkatësisht më lehtë do të dëshmohen veprat e tjera penale dhe faji i kryerësve të tjerë,

⁴³ Ligji për prokurorinë publike (gaz. Zyrtare 150/2007 dhe 111/2008), neni 6

⁴⁴ Udhëzim për përcaktimin dhe llojin e matjes së lartësisë së dënimit, Qershor 2013

- të dëmtuarit dhe viktimat do të kursehen, përkatësisht do të mbrohen nga implikimet negative gjatë prezantimit publik të deklaratave të tyre gojore në seance,
- në rastet kur ekziston pëlqimi i të akuzuarit për pranimin e kërkesës pronësore-juridike,
- do të reduktohen shpenzimet e procedurës penale, ndërsa i akuzuari pranon që shpenzimet e krijuara t'i kompensojë.

Në LPP⁴⁵ nuk janë parashikuar kufizime në lidhje me atë se për cilën vepër penale mund të fillojë marrëveshja. Sipas rregullit, marrëveshja është e mundshme për çdo vepër penale. Megjithatë, duke e pasur parasysh faktin se bëhet fjalë për fillimin e zbatimit të një instituti krejtësisht të ri juridiko procedural, u vlerësua se fillimisht nevojitet një qasje më e kujdesshme ndaj marrëveshjes kur bëhet fjalë për lloje të caktuara të veprave penale. Duke u nisur nga kjo me Udhëzimin rekomandohet që prokurorët publikë në parim të mos pranojnë procedura për negocim dhe marrëveshjes në rastet kur bëhet fjalë:

- për krime veçanërisht të rënda në të cilat viktimat janë shumë të traumatizuara, përkatësisht të privuara nga jeta, ndërsa ngjarja juridike-penale ka shkaktuar shqetësim dhe rrezikim të publikut,
- për formë të rëndë të krimit të kryer financiar, vepra penale të abuzimit, korrupsionit dhe vepra tjera të ngjashme me këto, posaçërisht të kryera nga persona zyrtarë në funksione udhëheqëse me të cilat është përfituar dobi e konsiderueshme pronësore, përkatësisht në masë të konsiderueshme është dëmtuar bashkësia shoqërore,
- raste në të cilat prokurori publik ka në dispozicion prova me të cilat dëshmimi është shumë i thjeshtë dhe pritët seanca kryesore të përfundojë shpejtë, ndërsa i akuzuari në negociimet kërkon ulje të konsiderueshme të sanksionit të përcaktuar penal;
- veprat penale janë kryer ndaj fëmijëve, përkatësisht të miturve.

⁴⁵ Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010)

Me Udhëzimin⁴⁶ prokurorët publikë detyrimisht duhet që procedure e negocimit dhe marrëveshjes ta zhvillojnë në hapësirat zyrtare të Prokurorisë Publike, ndërsa në situata të jashtëzakonshme edhe në burgun e hetuesisë dhe ngjashëm. Para se të fillojë procedura e negocimit dhe marrëveshjes, prokurori publik i cili vepron ndaj lëndës konkrete penale detyrimisht duhet ta njoftojë prokurorin publik të Prokurorisë Themelore Publike për fillimin e procedurës së negocimit dhe marrëveshjes, përkatësisht për propozimin e parashtruar nga i akuzuari ose nga mbrojtësi i tij.

Për fillimin dhe rrjedhën e negocimeve, prokurori publik përpilon shënim zyrtar në të cilin arsyetohen shkaqet e negocimit dhe pikat për të cilat është negociuar (veçanërisht duhet të theksohet oferta e prokurorit publik dhe oferta e të akuzuarit dhe mbrojtësit të tij). Për veprat penale për të cilat është përcaktuar dënim me para apo dënim me burgim deri në 3 vjet, prokurori publik i Prokurorisë Themelore Publike në mënyrë autonome i zhvillon negociatat dhe e nënshkruan propozim-marrëveshjen të lidhur me të akuzuarin. Për veprat penale për të cilat është përcaktuar dënim me burgim deri në 5 vjet, negociatat i zhvillon prokurori publik i Prokurorisë Themelore Publike, ndërsa marrëveshjen e nënshkruan prokurori publik i Prokurorisë Themelore Publike. Për veprat penale për të cilat është përcaktuar dënim me burgim deri në 10 vjet, ujdinë e nënshkruan prokurori publik i Prokurorisë Themelore Publike sipas pëlqimit paraprakisht të siguruar nga Prokurori i Lartë Publik. Për veprat penale në kompetencë të PTHP për ndjekjen e krimit të organizuar dhe korrupsionit dhe për vepra penale për të cilat është përcaktuar dënim me burgim prej më së paku 4 vjet, përkatësisht më së paku 8 vjet burgim ose mund të shqiptohet dënim me burgim të përjetshëm, ujdinë e nënshkruan prokurori publik i PTHP për ndjekjen e krimit të organizuar dhe korrupsionit, përkatësisht i Prokurorisë Themelore Publike sipas pëlqimit paraprakisht të siguruar nga Prokurori Publik.

Udhëzimi i detyrueshëm zbatohet nga 1 dhjetori i vitit 2013, përkatësisht nga dita e fillimit të zbatimit të LPP⁴⁷. Me numrin e rritur të procedurave për marrëveshje, Prokurori public solli një Udhëzim të ri të detyrueshëm. Përparimi më i madh me Udhëzimin e ri ju dha mundësia prokurorëve publikë që të mundën të lidhin propozim marrëveshje për të gjitha

⁴⁶ Udhëzim për përcaktimin dhe llojin e matjes së lartësisë së dënimit, Qershor 2013

⁴⁷ Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010)

veprat penale, duke përfshirë edhe veprat për të cilat me udhëzimin e parë kishte kufizime. Procesi i negocimit dhe marrëveshjes mes prokurorit publik me të dyshuarit (pandehurit) me Udhëzimin e ri⁴⁸ u rregullua si në mënyrën në vazhdim:

- për veprat penale për të cilat është paraparë dënim me të holla ose dënim me burgim deri më 5 vjet, prokurori publik i prokurorisë themelore në mënyrë të pavarur i zhvillon negociatat dhe nënshkruan propozim marrëveshjen të lidhur me të pandehurin
- për veprat penale për të cilat është paraparë dënim me burg deri më 10 vjet i zhvillon prokurori publik i prokurorisë themelore dhe gjithashtu nënshkruan marrëveshjen sipas miratimit me shkrim të marrë më përpara nga ana e prokurorit themelor të prokurorisë themelore publike, etj.

Edhe pse këta udhëzime të detyrueshme e arritën qëllimin e tyre në drejtimin e harmonizimit të veprimeve të prokurorëve publikë në lidhje me institucionin e sjelljes të aktvendimit në bazë të marrëveshjes të prokurorit publik dhe të dyshuarit, për prokurorët publikë do të ishte tepër e dobishme sjellja e udhëzimeve të tjera shtesë me qëllim të precizimit të të gjithë procesit për fillimin dhe rrjedhjen e procedurës e cila do të mbaronte me lidhjen e propozim marrëveshjes mes prokurorit publik dhe të dyshuarit. Këta udhëzime të përgjithshme duhet të përmbanin disa udhëzime shtesë në kuptimin e asaj që vijon:

- para se ta marr vendimin për fillimin e negociatave, prokurori publik do t'i shqyrtojë provat, të gjitha rrethanat dhe pasojat nga marrëveshja, veçanërisht do të jetë i kujdesshëm nëse në rastin konkret lidhja e marrëveshjes për sanksionin penal është në përputhje me ligjin, përkatësisht a janë plotësuar kushtet e Udhëzimit të detyrueshëm për negociatë dhe marrëveshje me të akuzuarin,
- nëse prokurori publik vlerëson se mund ta fillojë procedurën e negocimit për marrëveshje, pa marrë parasysh nëse iniciativa parashtrohet nga ai ose nga i akuzuari apo mbrojtësi i tij, do të përpilojë shënim zyrtar në të cilin do t'i arsyetojë

⁴⁸ Udhëzim për përcaktimin dhe llojin e matjes së lartësisë së dënimit, Qershor 2013

- shkaqet e negocimit, si dhe llojin dhe lartësinë e sanksionit penal të propozuar nga i akuzuari, përkatësisht mbrojtësi i tij, përkatësisht sanksionin penal të cilin prokurori publik vlerëson të shqiptohet, për të cilin do të nënshkruaj propozim-marrëveshjen,
- prokurori publik do tua dërgojë shënimin zyrtar prokurorëve eprorë për pëlqim, në përputhje me Udhëzimin e detyrueshëm,
 - për rrjedhën e procedurës së marrëveshjes dhe për propozimet e parashtruara nga i akuzuari, përkatësisht nga mbrojtësi i tij, do të përpilohet shënim i shkurtër zyrtar ose procesverbal të cilin duhet ta nënshkruajnë prokurori publik, i akuzuari dhe mbrojtësi i tij,
 - nëse i akuzuari nuk ka mbrojtës, ndërsa nuk është në gjendje financiare që të siguroj mbrojtës, prokurori publik do të kërkoj nga gjyqtari i procedurës paraprake të caktoj mbrojtës sipas detyrës zyrtare për të akuzuarin i cili në këtë procedurë do t'i përfaqësoj interesat e tij,
 - në përputhje me nenin 53 të LPP, prokurori publik duhet ta njoftojë edhe viktimën për qëllimin e fillimit të negociatave në mënyrë që të shmangen reagimet eventuale negative të saj në lidhje me nënshkrimin e propozim-marrëveshjes. Nëse viktimë si i dëmtuar, përkatësisht i dëmtuari, nuk paraqesin kërkesë pronësore-juridike atëherë deklaratat e tyre të nënshkruara prokurori publik duhet t'ia dërgojë gjykatës bashkë me propozim-marrëveshjen⁴⁹,
 - nëse viktimë si e dëmtuar ose i dëmtuari parashtrojnë kërkesë pronësore-juridike, e njëjta mund të jetë objekt i marrëveshjes në lartësinë të cilën e kanë caktuar nëse i akuzuari deklaron pëlqim për kompensimin e pjesshëm ose të plotë të kërkesës pronësore-juridike,

Rregullat e procedurës për zbatimin e marrëveshjes janë përcaktuar me Udhëzimin e detyrueshëm dhe të njëjtat në masë të konsiderueshme ndihmojnë në procesin e unifikimit të mënyrës së veprimit të prokurorëve publikë në territorin e gjithë shtetit. Matja e llojit dhe lartësisë së sanksionit penal, përkatësisht parashtrimi i propozimit dhe pranimi i propozimit nga

⁴⁹ Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010), neni 53

i akuzuari, përkatësisht mbrojtësi, realizohet sipas vlerësimit relativisht të lire të çdo prokurori publik i cili vepron ndaj lëndës konkrete penale.⁵⁰

2.4 Marrëveshja për llojin dhe lartësin e sanksionit penal përmes numrave dhe fakteve

Në interes të fitimit të pasqyres së plotë për zbatimin e marrëveshjes në praktikë, duhet të merren në konsiderate : numri mesatar i kallëzimeve penale të hedhura poshtë për vitin rrjedhës, dhe numri i përgjithshëm i personave të kallëzuar (fizikë dhe juridikë) si kryerës të veprave penale në të gjitha prokuroritë themelore në nivel vjetor.

Së këtijmi, numri i personave kundër të cilëve ka vazhduar procedura penale është i ndryshëm në krahasim me numrin e personave të kallëzuar. Nënkuptohet se kjo ka të bëjë me lëndët në të cilat kallëzimi penal nuk është hedhur poshtë, procedura penale ka vazhduar dhe përfunduar me miratimin e aktgjykimit në bazë të propozim marrëveshjes nga ana gjykatës kompetente themelore. Tabela 1 në vijim ofron një pasqyrë të plotë të të dhënave statistikore për numrin e marrëveshjeve të lidhura dhe për kallëzimet penale të hedhura poshtë në 16 muajt e parë nga implementimi i Ligjit të ri për procedurë penale⁵¹.

	PL Publike Manastir	PL Publike Gostivar	PL Publike Shkup	PL Publike Shtip	Gjithësej
Numri i personave të kallëzuar	8.480	5.218	14.855	8.271	36.824
Persona kundër të cilëve ka vazhduar procedura penale	3.816	2.188	11.885	5.717	23.606
Marrëveshje të lidhura (për persona)	62	3	199	81	345
Përqindja mesatare e kallëzimeve të hedhurra poshtë	45%	42%	20%	32%	34.75%

Tabela 1

⁵⁰ Udhëzim për përcaktimin dhe llojin e matjes së lartësisë së dënimit, Qershor 2013

⁵¹ Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010)

Duke i analizuar të dhënat për marrëveshjet e lidhura në juridiksionin e katër prokurorive të larta publike në periudhën e lartpërmendur ka vazhduar procedura penale kundër gjithsej 23.606 personave (në fazën e procedurës hetimore ose akuzës së paraqitur).⁵² Prej tyre, prokurorët publikë rajonal kanë lidhur propozim marrëveshje me gjithsej 345 persona ose 1.46% të personave kundër të cilëve është zhvilluar procedurë penale. Të gjitha propozim marrëveshjet janë aprovuar nga gjykatat kompetente dhe janë miratuar aktgjykime në përputhje me nenin 483 të LPP⁵³.

Prokuroritë publike në juridiksionin e PLP Shkup kanë numër më të madh të marrëveshjeve të nënshkruara, ndërsa prokuroritë në juridiksionin e PLP Gostivar kanë numër më të vogël të marrëveshjeve të lidhura, ku bën pjesë edhe Prokuroria themelore Tetovë për periudhën e lartpërmendur. Prokuroritë e larta publike në Manastir dhe Shtip kanë një proporcion relativisht të përafërt të cilët kanë lidhur marrëveshje.

Të dhënat orientuese për numrin e personave për të cilët kallëzimet penale janë hedhur poshtë gjatë vitit 2015, gjithashtu janë të ndryshme për prokuroritë themelore në juridiksionin e çdo prokurorie të lartë publike.

Përqindje më të madhe të këtyre personave ka në prokuroritë themelore të juridiksionit të Prokurorisë së Lartë Publike në Manastir me rreth 42-45%, pastaj vjen juridiksioni i Prokurorisë së Lartë Publike në Gostivar me rreth 40-42%, pastaj është juridiksioni i Prokurorisë së Lartë Publike në Shtip me rreth 30-32% të personave të kallëzuar dhe në fund, juridiksioni i Prokurorisë së Lartë Publike Shkup me numër më të madh të personave të kallëzuar kundër të cilëve janë hedhur poshtë kallëzimet penale me rreth 19-20% nga numri i përgjithshëm i personave të kallëzuar. Foto 1 e pasqyron përqindjen e marrëveshjeve të lidhura në juridiksionin e katër prokurorive të larta publike.⁵⁴

⁵² M. Zverlevski, T. Vitlarov, J. Ilievski, Zbatimi praktik I marrëveshjes për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal në vitin e parë të zbatimit të LPP të ri, OSBE 2016

⁵³ Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010), neni 483

⁵⁴ M. Zverlevski, T. Vitlarov, J. Ilievski, Zbatimi praktik I marrëveshjes për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal në vitin e parë të zbatimit të LPP të ri, OSBE 2016, faqe 21

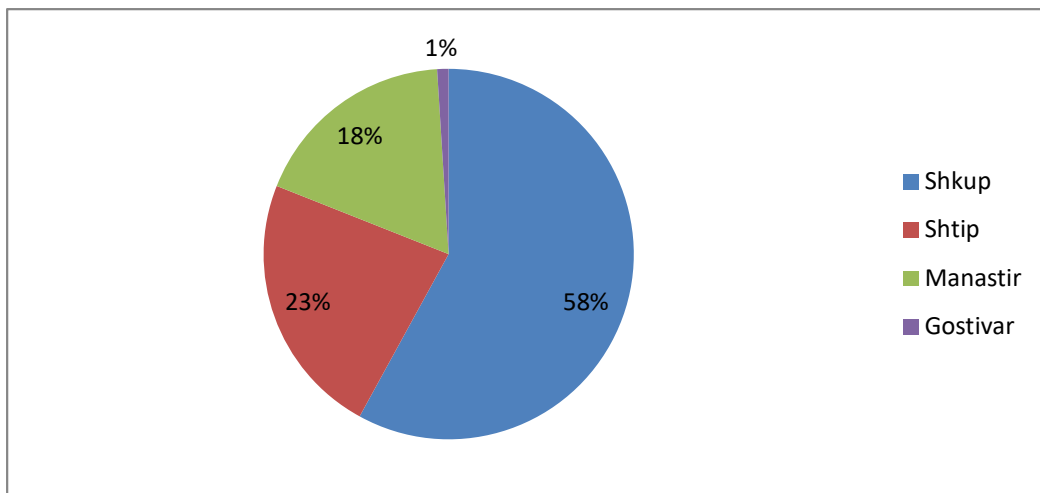

Foto 1

2.5 Marrëveshjet e lidhura në njësitë e prokurorive të larta sipas strukturës së veprës penale

- **Prokuroria e lartë Publike Gostivar**

Në periudhën nga 1 dhjetori i vitit 2013 deri më 31 mars të vitit 2015, Prokuroritë themelore publike rajonale nga ky juridiksion kanë numër më të vogël të marrëveshjeve të lidhura me vetëm 3 persona, edhe atë dy marrëveshje të lidhura në PTHP Tetovë dhe një në PTHPGostivar.

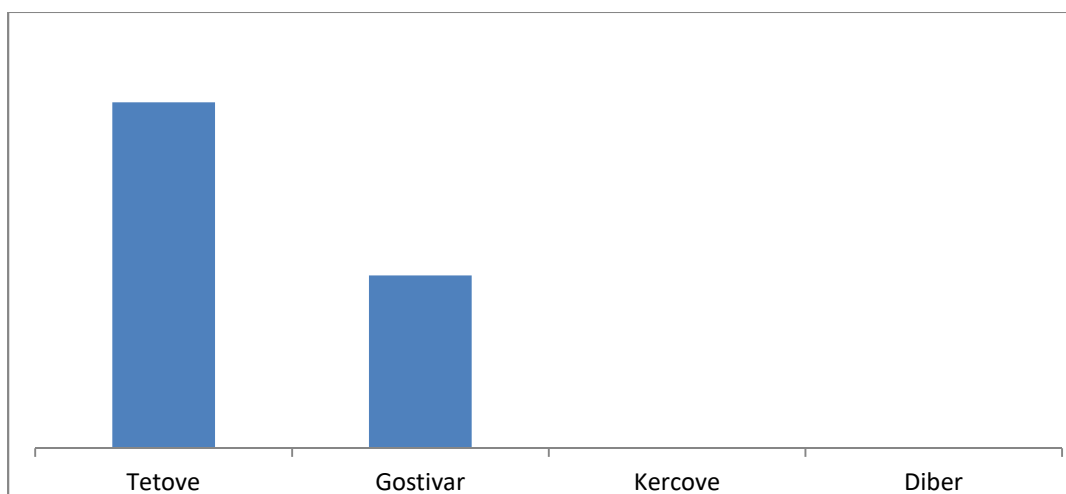

Foto 2

Siç është prezantuar në Foto 2, prokuroritë themelore në Kërçovë dhe Dibër në periudhën e analizuar nuk e kanë zbatuar institutin marrëveshje. Sa i përket strukturës së veprave penale, për të cilat janë lidhur të tre marrëveshjet në juridiksionin e kësaj Prokurorie të Lartë Publike, me nga një të pandehur (të akuzuar) është lidhur marrëveshje për këto vepra penale: Prodhim i paautorizuar dhe lëshim në qarkullim të drogave narkotike, substancave psikotropike dhe prekursorëve nga neni 215 tëKP, Vjedhje nga neni 235 të KP dhe Dhunë nga neni 386 tëKP.

Në kuadër të hulumtimit të punimit të magjistraturës⁵⁵ në Prokurorinë themelore Tetovë, lidhur me mungesën e zbatimit të kësaj marrëveshje përgjatë kësaj periudhe (vetëm dy marrëveshje të lidhura), mund të numërojmë disa arsye, edhe atë ;

- mos njohuria e duhur nga palët dhe pala mbrojtëse për të inicuar kërkesën deri te prokurori publik,
- mungesa e zbatimit praktik të kësaj dispozitë të re të paraparë me LPP e ri,
- mos afirmimi i duhur i kësaj të drejte të re ligjore nga ana e ligjdhënësit,
- roli jo-aktiv i subjekteve tjerë,
- si dhe arsye dhe rrethana të tjera praktike.

- **Prokuroria e lartë Publike Shkup**

Prokuroritë themelore publike në juridiksionin e Prokurorisë së Lartë Publike Shkup kanë numër më të madh të marrëveshjeve të lidhura edhe atë gjithsej me 199 persona. Në këtë numër nuk janë përfshirë të dhënat për marrëveshjet e lidhura nga na e PTHP për ndjekjen e krimit të organizuar dhe korrupsionit.

Siç pritej, si prokurori më e madhe në shtet, PTHP Shkup ka numër më të madh të marrëveshjeve të lidhura me gjithsej 83 persona, ndërsa PTHP Kriva Pallankë ka numër më të vogël të marrëveshjeve të lidhura me 3 persona.

⁵⁵ Të dhëna në Prokurorinë themelore Tetovë lidhur me marrëveshjen e fajit

Duke e shqyrtuar strukturën e veprave penale për të cilat prokuroritë themelore kanë bërë marrëveshje, një opus i shumëllojshëm haset në PTHP Shkup, PTHP Kumanovë dhe PTHP Veles. Përkatësisht, numri më i madh i marrëveshjeve të lidhura, me gjithsejt 37 persona kanë të bëjnë me veprën penale “Prodhim i paautorizuar dhe lëshim në qarkullim të drogave narkotike, substancave psikotrope dhe prekursorëve” nga neni 215 të KP. Të tri prokuroritë themelore publike edhe veç e veç kanë numër më të lartë të marrëveshjeve të lidhura për këtë vepër. Vepra e ardhshme penale për të cilën këto tri prokurori kanë lidhur marrëveshje është “Përpunimi i paautorizuar, mbajtja, ndërmjetësimi dhe tregtimi me armë ose me materiale plasëse” nga neni 396 të KP, me gjithsej marrëveshje të lidhura kundër 15 personave të pandehur (të akuzuar). Është interesante se PTHP Shkup ka lidhur 8 marrëveshje për veprën penale nga neni 131 “Lëndim i rëndë trupor” dhe përveç PTHP Veles ku ka vetëm një marrëveshje për këtë vepër, asnjë prokurori tjetër themelore nga juridiksioni i Prokurorisë së Lartë Publike Shkup nuk ka bërë marrëveshje për këtë vepër⁵⁶. Disa të dhënat flasin se vepra penale “Cenimi i të drejtave të pronësisë industriale dhe përdorimi i paautorizuar i firmës së huaj” nga neni 285 të KP është e radhës me frekuencë më të madhe gjatë lidhjes së marrëveshjeve në këtë juridiksion, me gjithsej marrëveshje të lidhura me 18 të pandehur (të akuzuar), (me 16 persona në PTHP Veles dhe 2 në PTHP Shkup), si dhe vepra penale nga neni 378 të KP “Falsifikim të dokumentit” me marrëveshje të lidhura me 12 persona⁵⁷.

- **Prokuroria Themelore Publike për Ndjekjen e Krimin të Organizuar dhe Korrupsionit**

Në periudhën nga 1 dhjetori i vitit 2013 deri më 31 mars të vitit 2015 në PTHP për ndjekjen e krimin të organizuar dhe korrupsionit janë paraqitur 256 kallëzime penale kundër 563 personave. Një pjesë e lëndëve kundër 66 personave janë zgjidhur pa miratimin e vendimit të prokurorisë publike për ndërmarrjen e ndjekjes penale (kallëzime penale të hedhura poshtë,

⁵⁶ M. Zverlevski, T. Vitlarov, J. Ilievski, Zbatimi praktik i marrëveshjes për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal në vitin e parë të zbatimit të LPP të ri, OSBE 2016

⁵⁷ Ibid

ndërprerje të procedurës dhe lëndë të paraqitura për veprim kompetent deri te prokurori të tjera), kështu që në punë kanë ngelur 227 lëndë kundër 497 personave⁵⁸.

Duke i analizuar të dhënat për strukturën e veprave penale për të cilat PTHP për ndjekjen e krimit të organizuar dhe korrupsionit ka lidhur marrëveshje, numri më i madh përkatësisht marrëveshjet me gjithsej 94 persona kanë të bëjnë me veprën penale nga neni 418 të KP “Kontrabandimi i migrantëve” edhe atë marrëveshje me 56 persona sipas paragrafit 2, 37 marrëveshje sipas paragrafit 4 me paragrafin 2 dhe 1, marrëveshje sipas paragrafit 1 të këtij neni. Vepër tjetër penale është “Organizata kriminale” nga neni 394 të KP për të cilën kjo prokurori ka lidhur marrëveshje me 38 persona. Këto dy vepra penale përfshijnë 81,37% të opusit të përgjithshëm të marrëveshjeve të lidhura gjatë 16 muajve të parë nga zbatimi i Ligjit të ri për procedurë penale LPP⁵⁹.

Marrë në përgjithësi, numri i propozim marrëveshjeve të lidhura në PTHP për ndjekjen e krimit të organizuar dhe korrupsionit është proporcional me numrin e personave të kallëzuar për vepër të caktuar penale, kështu që për ato vepra penale për të cilat ka numër më të madh të personave të kallëzuar, ka edhe numër më të madh të propozim-marrëveshjeve të lidhura.

- **Prokuroria e Lartë Publike Manastir**

Në juridiksionin e PLP Manastir, siç është prezantuar më lartë, në periudhën nga 1 dhjetori 2013 deri në 31 mars të vitit 2015, në prokuroritë rajonale themelore publike, kanë lidhur marrëveshje me gjithsej 62 persona. Prokuroria Themelore Publike Prilep ka më së shumti marrëveshje të lidhura, përkatësisht me 25 persona, ndërsa prokuroria në Resnjë në këtë periudhë nuk ka lidhur asnjë marrëveshje⁶⁰.

Të dhënat e analizuar nga juridiksioni I PLP Manastir, vënë në dukje se prokurorët publikë kanë lidhur më shumë marrëveshje për veprën penale të nenit 286 të KP “Cenimi i të

⁵⁸ Ibid

⁵⁹ Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010)

⁶⁰ M. Zverlevski, T. Vitlarov, J. Ilievski, Zbatimi praktik I marrëveshjes për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal në vitin e parë të zbatimit të LPP të ri, OSBE 2016

drejtës së shpikjes të paraqitur ose të mbrojtur dhe topografisë së qarqeve integrale” edhe atë me gjithësej 12 të pandehur (të akuzuar). Të gjitha 12 marrëveshje të janë lidhur nga ana e PTHP Ohër. Prokuroritë themelore publike kanë lidhur marrëveshje me 9 persona për veprën penale Vjedhje e rëndë nga neni 236 të KP, me 6 persona për veprën penale nga neni 215 të KP “Prodhim i paautorizuar dhe lëshim në qarkullim të drogave narkotike, substancave psikotropike dhe prekursorëve”, ndërsa me 4 persona është lidhur marrëveshje për veprën penale “Vjedhje” nga neni 235 të KP.

- **Prokuroria e Lartë Publike Shtip**

Prokuroritë themelore të këtij juridiksioni në periudhën e analizuar kanë lidhur marrëveshje me gjithsej 81 persona. PTHP Strumicë ka numër më të madh të marrëveshjeve të lidhura me gjithsej 41 persona ose 50,62% nga të gjitha marrëveshjet e lidhura në këtë juridiksion. Prokuroritë në Radovish, Koçani dhe Dellçevë gjithsej kanë lidhur 45,70%, ndërsa prokuroritë në Shtip, Sveti Nikole dhe Berovë vetëm 3,68% me nga një marrëveshje⁶¹.

Sa i përket strukturës së veprave penale, të dhënat për llojin e veprave penale për të cilat janë lidhur marrëveshje në periudhën e analizuar tregojnë se në PTHP Strumicë përfshirja e veprave është e shumëllojshme. Numri më i madhi personave 21 me të cilët janë lidhur marrëveshje kanë qenë të akuzuar (të pandehur) për veprën penale “Cenimi i të drejtës autoriale dhe të drejtave të përafërta” nga neni 157 të KP. Një vepër tjetër për të cilën janë lidhur më së shpeshti marrëveshje me 8 të akuzuar (të pandehur) është Ndërtimi pa leje nga neni 244-a të KP. Nga numri i përgjithshëm i personave me të cilët janë lidhur marrëveshje, 43,21% e marrëveshjeve kanë të bëjnë me vepra të ndryshme penale për të cilat kanë lidhur marrëveshje prej 1 deri 5 persona.

⁶¹ M. Zverlevski, T. Vitlarov, J. Ilievski, Zbatimi praktik i marrëveshjes për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal në vitin e parë të zbatimit të LPP të ri, OSBE 2016

Duke i kryqëzuar të dhënat nga juridiksionet e të gjitha prokurorive të larta në lidhje me strukturën e veprave penale për të cilat prokuroritë më së shumti kanë bërë marrëveshje, mund të vërehet si vijon :

- përveç veprës penale “Prodhim i paautorizuar dhe lëshim në qarkullim të drogave narkotike, substancave psikotrope dhe prekursorëve” nga neni 215 të KP, për të cilën prokuroritë publike kanë lidhur marrëveshje në juridiksionin e të katër prokurorive të larta publike, struktura e veprave penale është e ndryshme në çdo juridiksion. Veprat më të shpeshta penale për të cilat janë lidhur marrëveshje në secilën nga katër prokuroritë e larta është prezantuar në vijim në Tabelën 2.

PLP Manastir (vepra penale për të cilat ka më së shumti marrëveshje)	PLP Gostivar (vepra penale për të cilat ka më së shumti marrëveshje)	PLP Shkup (vepra penale për të cilat ka më së shumti marrëveshje)	PLP Shtip (vepra penale për të cilat ka më së shumti marrëveshje)
Neni 286 (12 marrëveshje)	Neni 215 (1 marrëveshje)	Neni 215 (37 marrëveshje)	Neni 157 (21 marrëveshje)
Neni 236 (9 marrëveshje)	Neni 235 (1 marrëveshje)	Neni 285 (18 marrëveshje)	Neni 244 –a (8 marrëveshje)
Neni 215 (6 marrëveshje)	Neni 386 (1 marrëveshje)	Neni 396 (15 marrëveshje)	Neni 215 (6 marrëveshje)
Neni 300 (5 marrëveshje)		Neni 378 (12 marrëveshje)	Neni 378 (5 marrëveshje)

Tabela 2

- Marrëveshjet e lidhura për këtë lloj të veprave penale çojnë në konkluzionin se në lëndët konkrete prokurori publik ka siguruar më shumë prova relevante juridike me të cilat ngarkohet I pandehuri (i akuzuari) dhe së këtijmi mbrojtja i akuzuari e kanë pranuar marrëveshjen.⁶²

⁶² M. Zverlevski, T. Vitlarov, J. Ilievski, Zbatimi praktik I marrëveshjes për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal në vitin e parë të zbatimit të LPP të ri, OSBE 2016

2.6 Lloji dhe lartësia e sanksioneve penale të lidhura përgjatë procesit të marrëveshjes

Në fillim potencuam se në periudhën nga 1 dhjetori i vitit 2013 deri në 31 mars të vitit 2015 në territorin e mbarë shtetit janë lidhur marrëveshje me gjithsej 345 persona.

Në tabelën më poshtë në mënyrë përmbledhëse janë prezantuar sanksionet penale për të cilat kanë bërë marrëveshje të akuzuarit (të pandehurit) në juridiksionin e katër prokurorive të larta publike.

PLP	Masa alternative	Dënim me para	Dënim me burgim						Gjithsej persona
			6deri më 6 muaj	Nga 6 muaj deri me 1 vjet	1-2 vjet	2-3 Vjet	3-5 vjet	mbi 5 vjet	
Manastir	14	22	16	1	4	3	2		62
Gostivar	2						1		3
Shkup	132	29	7	2	8	7	7	7	199
Shtip	42	29	3	3	2	2			81
Gjithsej	190	80	26	6	14	12	10	7	345

Tabela 3

Të dhënat statistikore tregojnë se numri më i madh i sanksioneve penale, për të cilat janë lidhur marrëveshje, kanë të bëjnë me masat alternative përkatësisht gjithsej 190 të akuzuar (të pandehur) ose 55% kanë lidhur marrëveshje për ndonjë lloj të masës alternative më së shpeshti bëhet fjalë për dënimin me kusht. Dënimi me para dhe dënimi me burgim kanë një përfaqësim identik gjatë lidhjes së marrëveshjeve me 23% dhe 22% nga numri i përgjithshëm i personave. Në lidhje me dënimin me burgim, 26 të akuzuar (të pandehur) kanë lidhur marrëveshje për burgim deri në 6 muaj, ndërsa 6 të akuzuar (të pandehur) në kohëzgjatje midis

8 muajve dhe 1 viti. Për dënimin me burgim mbi 5 vjet janë lidhur marrëveshje vetëm në juridiksionin e Prokurorisë së Lartë Publike Shkup.

Duke e analizuar politikën penale në procesin e marrëveshjes rezulton se në numrin më të madh të rasteve të marrëveshjeve të lidhura midis palëve në procedurë penale është arritur marrëveshje për masë alternative si sanksion penal. Kjo shkon në favor të hulumtimeve të deritanishme të politikës penale të gjykatave, sipas së cilës në 50% të aktgjykimeve dënuese është shqiptuar masa alternative.

Duke e pasur parasysh faktin se në juridiksionin e Prokurorisë së Lartë Publike Gostivar, për periudhën e lartëpërmendur, kemi numër më të vogël të marrëveshjeve të lidhura me vetëm 3 persona, sa i përket llojit dhe lartësisë së sanksionit penal PTHP Tetovë në dy marrëveshjet e lidhura ka rënë dakord për masa alternative, ndërsa PTHP Gostivar ka lidhur një marrëveshje për dënim me burgim në lartësi prej 3 deri në 5 vjet.⁶³

2.6.1 Lloji dhe lartësia e sanksioneve penale të lidhura përgjatë procesit të marrëveshjes në PTHP Tetovë⁶⁴

Në drejtim të analizës më të detajuar të të dhënave, si dhe nga hulumtimi i punimit të magjistraturës në Prokurorinë themelore Publike në Tetovë, në vijim do të paraqesim disa statistika konkrete për periudhën e vitit 2015-2017 lidhur me veprën, llojin dhe lartësinë e sanksioneve penale përgjatë procesit të marrëveshjes për pranimi të fajit.

Për dallim nga periudha e viteve 2013-2015, ku në Tetovë kishim vetëm dy marrëveshje të lidhura, përgjatë dy viteve të fundit, pra 2015-2017, ky proces ka nisur që të zbatohet gjithnjë e më shumë duke pasur parasysh shumë faktor e rrethana të caktuara. Në këtë kontekst, mund të konstatojmë se përgjatë kësaj periudhe në PTHP Tetovë janë lidhur mbi 30 marrëveshje⁶⁵. Sipas strukturës së veprës dhe llojit të sanksionit penal, numri më i madh i marrëveshjeve të lidhura janë për 13 për veprën penale “ Organizimin e lojrave të fatit pa licencë ose leje nga

⁶³ M. Zverlevski, T. Vitlarov, J. Ilievski, Zbatimi praktik i marrëveshjes për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal në vitin e parë të zbatimit të LPP të ri, OSBE 2016

⁶⁴ Të dhëna në PTHP Tetovë lidhur me llojin dhe lartësinë e sanksionit përgjatë procesit të marrëveshjes

⁶⁵ Ibid

autoriteti kompetent” nga neni 156 dhe neni 244 “Ndërtim i paligjshëm” të Ligjit për lojrat e fatit, 5 marrëveshje për veprën “Prodhim i paautorizuar dhe lëshim në qarkullim të drogave narkotike, substancave psikotrope dhe prekursorëve” nga neni 215 të Kodit Penal, 2 marrëveshje nga vepra penale “Shantazhi” nga neni 259 i KP, si dhe 2 marrëveshje nga neni 396 i veprës penale “Përpunim, mbajtja, ndërmjetësimi dhe tregtia e paautorizuar e armës apo materieve shpërthyes”.

Në vijim, do të paraqesim edhe në mënyrë tabelare (tabela nr 4) lidhur me llojin e veprës, sanksionin dhe lartësinë e tij⁶⁶.

PTHP TETOVË	Masa alternative	Dënim me para	Dënim me burgim						
			6deri më 6 muaj	Nga 6 muaj deri me 1 vjet	1-2 vjet	2-3 vjet	3-5 vjet	mbi 5 vjet	
“Organizimin e lojrave të fatit.....” Neni 156		13	3	4	4	2			
“Prodhim të paautorizuar.....” neni 215				1 2	2				
“Shantazhi” neni 259	2		1	1					
“Përpunim, mbajtje, ndërmjetësim.....” neni 396	2				2				
“Ndërtim i paligjshëm” neni 244-a				2					

Tabela4⁶⁷

⁶⁶ Të dhënat në PTHP Tetovë lidhur me llojin dhe lartësinë e sanksionit përgjatë procesit të marrëveshjes

KAPITULLI I KATËRT

1. Procedura për ndërmjetësim në kuadër të procedurës së shkurtuar

1.1 Kushtet, përcaktimi dhe zbatimi i procedurës për ndërmjetësim

Në rast kur vepra ndiqet me padi private gjykatësi kompetent individual i seancës gjyqësore për pajtim për shkak të përshtatshmërisë së plotë, mund t'u propozojë palëve për dhënien e pajtimit për dërgim në ndërmjetësim. Palë në procedurën për ndërmjetësim janë i dyshuari, mbrojtësi i tij dhe i dëmtuari dhe i autorizuari i tij. Pajtimi mund të jepet në procesverbal para gjykatësit individual ose me shkrim, bashkërisht ose secila palë veç e veç. Pajtimi jepet më së voni në afat prej tri ditëve nga dita kur është propozuar dërgimi në ndërmjetësim. Pas pajtimit të dhënë nga palët gjykatësi individual merr aktvendim për udhëzimet e palëve për ndërmjetësim.

Nëse në afatin e përcaktuar palët nuk japin pajtim, gjykatësi individual merr aktvendim se propozimi për dërgimin në ndërmjetësim nuk është i pranuar dhe cakton seancë kryesore sipas dispozitave për procedurë të shkurtuar.

Sipas LPP-së neni 492⁶⁸, në afat prej tri ditëve nga pajtimi i dhënë, palët me marrëveshje përcaktojnë një ose më shumë ndërmjetësues nga lista emërore e ndërmjetësuesve dhe për këtë e njoftojnë gjykatësin individual. Procedura për ndërmjetësim mund të zgjasë më së shumti deri në 45 ditë nga dita e pajtimit të dhënë nga palët te gjykatësi kompetent individual. Procedurën për ndërmjetësim deri në nënshkrimin e marrëveshjes me shkrim, ndërmjetësuesi e zbaton në pajtim me dispozitat e Ligjit për ndërmjetësim⁶⁹.

Ndërmjetësuesi në marrëveshje me palët do t'i përcaktojë afatet për mbajtjen e ndërmjetësimit. Ndërmjetësuesi komunikon me palët së bashku ose ndaras. Prania e palëve gjatë procedurës për ndërmjetësim është e detyrueshme. Para fillimit të procedurës për

⁶⁸ Të dhënat nga hulumtimi në Prokurorinë Publike Tetovë

⁶⁸ Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010)

⁶⁸ Ligji për ndërmjetësim I RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr. 22/07)

ndërmjetësim, ndërmjetësuesi është i detyruar që t'i njoftojë palët me principet, rregullat dhe shpenzimet e procedurës.

1.2 Mbarimi i procedurës për ndërmjetësim

Procedura për ndërmjetësim mund të mbarojë me nënshkrimin e marrëveshjes me shkrim dhe zbatohen dispozitat nga nenet 495 dhe 496 të këtij ligji⁷⁰.

Procedura për ndërmjetësim, përveç nënshkrimit të marrëveshjes me shkrim, mund të mbarojë:

1) me deklaratë me shkrim të ndërmjetësuesit, pas konsultimeve të bëra me palët se nuk janë të arsyeshme tentimet e mëtejme për ndërmjetësim, në ditën e parashtrimit të deklaratës;

2) me skadimin e afatit prej 45 ditëve, i konstatuar me njoftim nga ana e ndërmjetësuesit;

3) me tërheqjen e palëve në çfarëdo kohe nga procedura për ndërmjetësim pa i cekur me këtë rast shkaqet për atë. Tërheqja do të konsiderohet nga dita e parashtrimit të deklaratës për tërhiqje dhe

4) kur ndërmjetësuesi me aktvendim do ta ndërpresë procedurën për ndërmjetësim nëse konsideron se është arritur marrëveshje që është joligjore ose e papërshtatshme për zbatim⁷¹.

Deklarata me shkrim, njoftimi ose aktvendim i miratuar nga ana e ndërmjetësuesit, përkatësisht deklarata për tërheqjen e palëve, pa prolongim dorëzohen te gjykatësi individual i cili cakton seancë kryesore sipas dispozitave për procedurë të shkurtuar. Nëse procedura për ndërmjetësim mbaron me nënshkrimin e marrëveshjes me shkrim të ndërmjetësuesit dhe palëve, marrëveshja duhet t'i përmbaj së paku elementet në vijim:

1) të dhënat për të dyshuarin, përkatësisht të akuzuarin dhe mbrojtësin e tij;

⁷⁰ Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010)

⁷¹ Ibid

- 2) të dhënat për të dëmtuarin, përkatësisht për paditësin privat;
- 3) përshkrimin e ngjarjes dhe kualifikimin juridik të veprës;
- 4) ditën kur ka filluar procedura për ndërmjetësim;
- 5) të dhënat për numrin e përgjithshëm të mbledhjeve të mbajtura me palët, së bashku ose veç e veç;
- 6) lëndën e marrëveshjes - kompensimi i dëmit, kryerja e detyrave të përcaktuara nga ana e kryerësit, përkatësisht të akuzuarit në dobi të të dëmtuarit, kërkimi i faljes nga kryerësi, përkatësisht i akuzuari prej të dëmtuarit, kthimi i sendeve ose bazës tjetër për të cilën palët kanë arritur marrëveshje;
- 7) afatin për përmbushjen e obligimeve që nuk mund të jetë më të gjatë se tre muaj;
- 8) vendimin për kompensim të shpenzimeve nga procedura;
- 9) datën e përpilimit të marrëveshjes me shkrim;
- 10) nënshkrimin nga palët në ndërmjetësimin dhe
- 11) vërtetimin e marrëveshjes nga ana e ndërmjetësuesit me nënshkrim dhe vulës katrore të lëshuar nga Oda e Ndërmjetësuesve.

Marrëveshja e nënshkruar me shkrim pa prolongim dorëzohet te gjykata kompetente. Deri në skadimin e afatit për përmbushjen e obligimeve, i dyshuari është i detyruar që të bashkëngjijë prova për përmbushje të obligimeve dhe për kompensim të shpenzimeve të procedurës te gjykatësi kompetent individual. Pas marrjes së provave dhe vërtetimit për kompensim të shpenzimeve të procedurës, gjykatësi individual merr aktvendim për ndërprerjen e procedurës. Aktvendimi i miratuar, dorëzohet deri i dyshuari dhe te i dëmtuari. Nëse pas skadimit të afatit për përmbushjen e obligimeve i dyshuari nuk bashkëngjijë prova se i ka

përbushur obligimet e përcaktuara me marrëveshjen me shkrim, gjykatësi individual cakton seancë kryesore sipas dispozitave për procedurën e shkurtuar.⁷²

2. Procedura për lëshimin e urdhërdënimit

Procedura për lëshimin e urdhërdënimit paraqet mënyrë për përshpejtimin e procedurës penale, ashtu që l ik zbatimit të shqyrtimit kryesor gjyqësor në procedurë të shkurtuar kur bëhet fjalë për për situatë mirë të sqaruara të gjendjes faktike, të dëshmuar me provat të mjaftueshme nga ana e prokurorit publik.

Procedura për lëshimin e urdhërdënimit, mund të zbatohet në rastet kur për veprë penale është paraparë dënim me burgim deri më 5 vjet apo dënim me para, gjegjësisht për vepra penale ku sipas dispozitave të LPP-së zbatohet procedura e shkurtuar⁷³.

2.1 Kushtet për lëshimin e urdhërdënimit⁷⁴

Për vepra penale nga kompetenca e gjykatësit individual kur për këtë disponohet me prova të mjaftueshme, prokurori publik mund të parashtrojë propozim për lëshimin e urdhërdënimit.

Propozimi për lëshimin e urdhër dënimit i përmban:

- 1) të dhënat personale për të akuzuarin;
- 2) përshkrimin e veprës penale që i ngarkohet;
- 3) kualifikimin juridik i veprës;
- 4) provat me të cilat disponon prokuroria dhe
- 5) llojin dhe lartësinë e sanksionit penal ose masës tjetër e cila i propozohet gjykatësit.

⁷² Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010)

⁷³ G. Buzharovska, G. Kallajxhiev dhe të tjerë, E drejta procedurës penale, Shkup 2015

⁷⁴ Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010)

Me propozimin për lëshimin e urdhërdënimit prokurori publik i propozon gjykatës shqiptimin e një ose më shumë sanksioneve penale ose masave në vijim:

- 1) dënim në para në lartësi prej 10 deri në 100 gjoba ditore;
- 2) dënim me kusht me dënim të përcaktuar me burgim deri në tre muaj ose dënim në para;
- 3) ndalim për drejtim të automjetit deri në dy vjet dhe
- 4) konfiskimi i pronës dhe dobisë pronësore të fituar me vepër penale dhe marrje e sendeve.

Propozimin për shqiptimin e urdhërdënimit mundet ta parashtrojë edhe paditësi privat me padi private.

Në bazë të LPP-së⁷⁵, mund të bëhet edhe refuzimi i propozimit për lëshimin e urdhërdënimit. Gjykatësi individual do ta refuzojë propozimin për lëshimin e urdhërdënimit nëse bëhet fjalë për vepër penale për të cilën nuk mundet të parashtrohet propozim i atillë. Për ankesën e prokurorit publik kundër aktvendimit për refuzimin vendos këshilli në afat prej 48 orëve.

Nëse gjykatësi individual konsideron se të dhënat në propozimin për lëshimin e urdhërdënimit nuk japin bazë të mjaftueshme për lëshimin e urdhërdënimit, ose sipas atyre të dhënave mund të pritet shqiptimi i ndonjë sanksioni tjetër penal ose mase, e jo atë që e ka propozuar prokurori publik, pas pranimit të propozimkuzës do të caktojë seancë kryesore sipas dispozitave për procedurë të shkurtuar.

⁷⁵ Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010)

2.2 Lëshimi i urdhërdënimit me aktgjykim

Nëse pajtohet me propozimin nga neni 497 I LPP-së⁷⁶, gjykatësi individual do të lëshoj urdhërdënim me aktgjykim me të cilin do t'i shqiptojë sanksionet penale ose masat tjera të propozuara nga prokurori publik.

Shqiptimin e aktgjykimit, e përmban edhe vendimi për kërkesën pronësore juridike, nëse ekziston propozim i atillë. Në arsyetim do të theksohen vetëm provat të cilat e arsyetojnë lëshimin e urdhërdënimit. Aktgjykimi e përmban këshillën për të akuzuarin, sipas nenit 501 paragrafi (2) të LPP-së⁷⁷, se pas skadimit të afatit për kundërshtim, nëse kundërshtimi nuk është parashtruar, aktgjykimi do të bëhet i plotfuqishëm.

2.3 Dorëzimi i urdhërdënimit dhe e drejta e ankesës

Aktgjykimi me të cilin është lëshuar urdhërdënimi i dorëzohet të akuzuarit dhe mbrojtësi i tij nëse ka. I akuzuari dhe mbrojtësi i tij mundën në afat prej tetë ditësh nga dita e marrjes së aktgjykimit të parashtrojnë kundërshtim kundër aktgjykimit në formë të shkruar ose me gojë ose me procesverbal në gjykatë. Kundërshtimi nuk ka nevojë të arsyetohet, por mund të përmbajë prova në dobi të mbrojtjes.

I akuzuari mund të heq dorë nga e drejta e kundërshtimit deri në caktimin e seancës kryesore. Pagesa e dënimit në para para skadimit të afatit për kundërshtim nuk konsiderohet për heqje dorë nga e drejta e kundërshtimit. Të akuzuarit, kur nga shkaqe të arsyeshme do ta lëshoj afatin për parashtrimin e kundërshtimit, gjykatësi individual do t'i lejojë kthimin në gjendjen e mëparshme me zbatimin e dispozitave nga LPP-ja.

Nëse gjykatësi individual e refuzon kundërshtimin si jo me kohë ose i parashtruar nga personi i paautorizuar, i akuzuari ose personi i cili e ka parashtruar kundërshtimin ka të drejtë ankese, në afat prej tri ditësh të këshilli nga neni 25 paragrafi (5) të këtij ligji.

Nëse gjykatësi individual nuk e refuzon kundërshtimin, do të caktojë seancë kryesore sipas dispozitave për procedurë të shkurtuar (nenet 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476,

⁷⁶ Ibid, neni 497

⁷⁷ Ligji i procedurës penale të RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr.150/2010)

477, 478, 479, 480, 481, dhe 482 të LPP-së)⁷⁸. Me këtë rast, gjykatësi individual nuk është i lidhur për sanksionet e propozuara penale ose masat tjera të përmbajtura në propozimin e prokurorit publik për lëshimin e urdhërdënimit. Me caktimin e seancës kryesore, konsiderohet se aktgjykimi për lëshimin e urdhërdënimit fare nuk është e miratuar.⁷⁹

⁷⁸ Ibid

⁷⁹ Atanas Kozarev, Ebru Ibish, Praktikum për të drejtën e procedurës penale, Shkup 2016

KAPITULLI I PESTË

1. Procedura e rregullt në bazë të ligjit të ri procedurës penale

1.1 Veprat për të cilat udhëhiqet procedura e rregullt

Kemi theksuar që, me dëshirë të arrihet qëllimi përfundimtar i të drejtës së procedurës penale në kuptim të gjërë, në procedurë penale ndërmerren një mori veprimesh nga organet shtetërore si dhe nga subjektet tjera të cilët marrin pjesë në procedurë.

Gjithë ky aktivitet paraqet një veprimtari të sistematizuar e të harmonizuar, e cila zhvillohet gradualisht prej një instance në instancën tjetër. Procedura penale në rrjedhën e vet kalon nëpër disa stade apo faza. Secili stad ka qëllimin e vet të drejtpërdrejtë i cili, në realitet, ndihmon për realizimin e qëllimit përfundimtar të procedurës penale dhe si e tillë është e rregulluar me dispozita ligjore⁸⁰.

Derisa flitet për stadet e procedurës penale, është me rëndësi të theksohet se e drejta e procedurës penale në Maqedoni⁸¹ njeh ; procedurën e rregullt, procedurat e shpejtuara si dhe procedurat e vecanta.

Pavarësisht se sipas LPP-së mund të zbatohen disa lloje të procesit penal, të gjitha ato zhvillohen në Gjykatën Themelore. Mirëpo, sic është theksuar te kompetenca e gjykatave, deri sa të gjitha gjykatat themelore kanë kompetencë lëndore të gjykojnë për veprat penale deri në 5 vjet burgim, për procedim për veprat për të cilat parashikohet dënimi me burgim mbi 5 vjet, kanë kompetencë vetëm disa prej tyre.

Format e procedimit penal dallojnë mes veti për sa i përket rregullimit të tyre. Derisa procedura e rregullt konsiderohet si procedurë e plotë, e cila mund të kalojë nëpër të gjitha stadet, procedurat e shkurtuara janë më të thjeshta si për kah numri i stadeve nëpër të cilat kalon ashtu edhe për sa i përket zhvillimit të stadeve të saj.

⁸⁰ E.Sahiti, I.Zejneli, E drejta e procedurës penale e Republikës së Maqedonisë, Tetovë, 2007

⁸¹ G. Buzharovska, G. Kallajxhiev dhe të tjerë, E drejta procedurës penale, Shkup 2015

Poashtu, edhe procedurat e vecanta kanë disa dallime specifike, kështu që, në krahasim me procedurën e rregullt, konsiderohen si procedura specifike.

Në vazhdim do të paraqesim disa vepra penale për të cilat udhëhiqet procedura e rregullt, edhe ate ;

Vepra penale kundër jetës dhe trupit : Vrasja neni 123, Klonimi neni 128 a (3 vjet deri 10 vjet), Manipulimet e palejuara gjenetike të fekondimit neni 128 b.

Veprat penale kundër zgjedhjeve dhe votimit : Pengimi I zgjedhjeve dhe i votimit neni 158 al. 1,2. , Cenimi i të drejtës zgjedhore neni 159 al 1,2. , Cenimi i përcaktimit të lirisë të votuesve neni 160, Keqpërdorimi i të drejtës zgjedhore neni 161, Ryshfeti gjatë zgjedhjeve dhe votimit neni 162, Mashtrimi zgjedhor neni 165.

Veprat penale kundër lirisë gjinore dhe moralit gjinor : Dhunimi neni 186, Sulmi seksual ndaj fëmijës i cili nuk ka mbushur 14 vjet neni 188, Ndërmjetësimi në kryerje të prostitucionit neni 191 al.1,3.

Veprat penale kundër shëndetit të njeriut : Bartja e sëmundjes ngjitëse neni 205, Prodhimi i paautorizuar dhe lëshimi në qarkullim i drogave narkotike, substancave psikotrope dhe prekursorëve neni 215, Mundësimi i përdorimit të drogave narkotike neni 216 al. 2.

Veprat penale kundër pasurisë : Vjedhja grabitqare neni 238, Grabitja neni 137, Ndërtimi i paligjshëm neni 244, Detyrimi neni 258 al. 1,2.

Veprat penale kundër financave publike, qarkullimit pagesor dhe ekonomisë :
Falsifikimi i parave neni 268 al.1,2,3. , Falsifikimi i letrave me vlerë neni 269 al. 1,2.

Veprat penale kundër shtetit : Tradhëtia e madhe neni 305, Pranimi i pushtimit neni 306, Rrezikimi i tërësisë territoriale neni 307, Rrezikimi i pavarësisë neni 308, Vrasja e përfaqësuesve të organeve më të larta shtetërore neni 309, Kryengritja e armatosur neni 312, Kërcënimi terrorist i rendit kushtetues dhe sigurisë neni 313, Sabotimi nga neni 315, Spionimi neni 316, Dhënia e sekretit shtetëror neni 317.

Veprat penale kundër njerëzimit dhe të drejtës : Gjenocidi neni 403, Krimet kundër njerëzimit neni 403 a, Krimet e agresionit neni 403 b, Krimet e luftës kundër popullatës civile neni 404, Përdorimi i mjeteve të palejuara të luftës neni 407, Nxitja e luftës agresive neni 415, Tregtia me njerëz neni 418 a, Kontrabanda me emigrant neni 418 b, Tregtia me fëmijë neni 418 c, Terorizmi ndërkombëtar neni 419, Marrja e pengjeve, etj.⁸²

⁸² Kodi Penal i RM-së

Konkludime

Me Ligjin e ri për procedurë penale, u braktis sistemi i vjetër i administrimit të procedurës penale, me futjen e zgjidhjeve të reja të cilat kanë të bëjnë, mes tjerash, edhe me administrimin e hetimit nga ana e prokurorit publik, rolin e gjykatësit në procedurën e paraprake, mundësinë për realizimin e procedurave të shkurtuara dhe parimin e arritjes së marrëveshjes ndërmjet prokurorit publik dhe të akuzuarit për llojin dhe peshën e sanksionit.

Koncepti i ri i procedurës penale, në masë të madhe, e ndryshon perceptimin e përgjithshëm rreth mbarëvajtjes së hetimeve, rreth realizimit të seancës kryesore dëgjimore gjatë procedurës penale, rreth prezantimit të provave si dhe rreth caktimit të fajësisë.

Reforma esenciale e ligjit të ri për procedurë penale në RM, edhe pse e fundit në rajon sa i përket kësaj lloj reforme, llogaritet si një arritur e madhe në fushën e sferës penale.

Prokurori publik në procedurën e re penale nuk do të zëvendësojë gjykatësin hetues në kuptimin e marrjes së veprimeve formale hetuese. Prokurori publik fiton një rol të ri, me të cilën duhet të mundësohet një procedure më e mirë, më efikase dhe më kualitative penale. Roli i këtillë ridefinues i prokurorit publik, mundësohet nga ligji i ri për procedurë penale, si një ligj logjik dhe konzistent.

Në kuadër të LPP-së, përvec reformës së procedurës hetimore, si arritje e madhe dhe risi paraqitet edhe roli i prokurorit publik përgjatë procedurës së shkurtuar me theks të vecantë lidhur me marrëveshjen për pranimin e fajit në fazën e procedurës hetimore.

Lidhur me këtë reform kruciale, e marrëveshjes për pranimin e fajit, qëllimet e ligdhënësit janë të shumëanëshme (pozitive dhe me reziqe të mundëshme), ndër to do të veconim ;

- shkarkim të gjyqeve nga një pjesë e lëndëve ku palët do të arrijnë të merren vesh
- për shkak se nuk ekziston kufizim sa i përket natyrës dhe peshës së veprave penale për të cilat është e lejuar marrëveshja për pranim të fajit, palët mund ta zbatojnë marrëveshjen për pranim të fajit cdoherë kur të vlerësojnë se ajo është në dobi të të dyja paleve

- gjykatësit do të kenë më shumë kohë të kushtojnë lëndëve komplekse penale me gjendje faktike të komplikuar, numër të madh dëshmish, e të ngjashme.
- zvogëlim të shpenzimeve të procedurave gjyqësore për shkak se zvogëlohet në masë të konsiderueshme kohëzgjatja prej fillimit të procedurës penale deri në sjelljen e aktgjykimit
- rol proaktiv të palëve,
- përfundim të procedurës në fazë më të hershme me sjellje të vendimit meritor,
- rezultat të qart përfundimtar i cili mbështetet mbi konsultime, biseda dhe kompromise në mes të palëve dhe mbrojtësit të cilat rezultojnë me nënshkrim të propozim- marrëveshjes për pranim të fajit,
- aftësi të mbrojtësit për të vlerësuar se sa është e volitshme për klientin e tij që të shprehe gatishmëri për pranim të fajit, gjegjësisht të bëjë pranim të veprës para gjyqit, përkundrejt rezultatit përfundimtar të procedurës të cilën e përbëjnë veprimet e zakonshme procedurale nëpër statet e saja të ndryshme, si dhe arsye të tjera.

Përgjatë hulumtimit të tezës, duke pasur parasysh që bëhet fjalë për një sferë të re që parashikon LPP i ri, mund të konstatojmë që ekzistojnë vështirësi të caktuar lidhur me zbatimin në praktikë të kësaj reforme, ku ndër to do të veconim ;

- nevoja për ndryshime në KP sa i përket zbutjes së dënimeve në rast të procedurës për marrëveshje për pranim të fajit, gjegjësisht dhënies së deklaratës për pranim të veprës,
- politika ndëshkuese e cila sillet rreth minimumit ligjor të parapare të sanksioneve,
- vështirësi për palët që të vlerësojnë vullë të konvenon më shumë marrëveshja për pranim të fajit apo procedura e rregullt penale,
- praktika e pa barabartë gjyqësore në shqiptimin e sanksioneve penale për vepra të njëjta apo të ngjashme penale,
- mosekzistimi i sanksionit të llogaritur mesatar për vepra të ndryshme penale sipas praktikës gjyqësore gjatë disa viteve të kaluara, etj.

Nga hulumtimi i bërë mund të konstatojmë që, Prokuroritë publike në juridiksionin e Prokurorisë së Lartë Publike Gostivar do të duhej të tregojnë një aktivitet më të madh në zbatimin e marrëveshjes për pranimin e fajit.

Prokuroritë themelore publike me kompetencë themelore të cilat veprojnë ndaj veprave penale për të cilat është përcaktuar dënimi me burgim deri në 5 vjet duhet të tregojnë angazhim më të madh në zbatimin e këtij instituti në fazën e procedurës para-hetimore. Në këtë fazë të procedurës, prokurorët publikë do të duhet të sigurojnë prova relevante ligjore. Në këtë mënyrë të pandehurit, duke u ballafaquar me provat e prezantuara, do të mundën vet të iniciojnë procedurë për marrëveshje me prokurorin publik.

Në kontekst të kësaj që u theksua më lartë, duhet shpresuar dhe besuar që në një të ardhme të afërt roli i prokurorit publik në procedurën e shkurtuar do të përforcohet dhe avansohet në nivelin e dëshiruar konform strategjisë për reformën e sferës penale dhe zgjërimit të kompetencave sipas Ligjit të procedurës penale.

Bibliografia

1. Г. Бужаровска, Г. Лажетиќ и др. Казнено процесно право, Скопје, 2015
2. Г.Бужаровска, Г.Калајџиев,Реформа на кривичната постапка, Охрид, 2013
3. Матовски, Г. Лажетиќ, Г. Калајџиев, Казнено процесно право, Штип, 2011
4. Matovski, Nikolla dhe të tjerë, Kazнено процесно право, Shkup, 2009
5. Zverlevski, Marko dhe të tjerë, Zbatimi praktik i marrëveshjes për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal në vitin e parë të zbatimit të ligjit të ri për procedurë penale, Shkup, 2016
6. Г. Бужаровска, Неоедначената казнена политика и нејзиното влијание врз спогодувањето за кривична санкција според ЗКП, 2014
7. Г. Калајџиев, Реформа на истрагата во РМ, Iustitia, 2010
8. Ј. Илиевски, Историја на Јавното Обвинителство во Македонија, Скопје, 2013
9. Г. Калајџиев, Т. Стојановски, З. Зиков, Новите односи меѓу полицијата, јавното обвинителство и судот во претходна постапка, МРКПК, 2008
10. Т. Стојановски, Балансот на моќта меѓу полицијата и јавниот обвинител, МРКПК, Скопје 2008
11. Т. Витларов, Улогата на јавниот обвинител во новиот нацрт на ЗКП, 2010
12. М. Тромбева, Улогата и постапувањето на јавниот обвинител во предистражната постапка, Преглетна научна статија, 2012
13. Спогодување за вина прирачник за практичари, OSCE, Скопје, 2010
14. Упатства за одредување на видот и одмерување на висината на казната, Јули 2013
15. Б. Арифи, Правилник за начинот на одмерување на казните – Pro et Contra, Македонска ревија за казнено право и криминологија,бр 1, 2014
16. Нанев, Мисоски, Бужаровска, Компаративно истражување на решенијата за забрзување и поедноставување на казнената постапка, Македонска ревија за казнено право и криминологија, бр 1/2008

17. А. Курмехај, Г. Калајџиев, Правци и проблеми на реформите на казнената постапка во регионот, 2014
18. Atanas Kozarev, Ebru Ibish, Praktikum për të drejtën e procedurës penale, Shkup 2016
19. МВР- БЈБ, Центар за обука, Прирачник за Закон за кривична постапка, Скопје, 2012
20. Matovski, Nikolla. Kazneno procesno pravo, opst del. Shkup, 2003
21. Matovski, Nikolla. Kazneno procesno pravo, poseben del. Shkup, 2004
22. Матовски, Никола, Моделот на истрагата, Скопје, 2007
23. Sahiti, Ejup, & Zejneli, Ismail. E drejta e procedurës penale e Republikës së Maqedonisë, Tetovë, 2007.
24. Sahiti, Ejup, & Zejneli, Ismail, E drejta e procedurës penale e Republikës së Maqedonisë, Tetovë, 2017
25. V. Kambovski, N. Tupancesku, Kodifikimi I legjislacionit penal, Janar 2015
26. Islami, Halim dhe të tjerë, *Procedura Penale*, Tiranë, 2007
27. Latifi, Vesel, Kriminalistika, Prishtinë, 2006
28. Begeja, Skënder, Kriminalistika, Tiranë, 1999
29. Zejneli, Ismail, E drejta penale, pjesa e posaçme, Tetovë, 2007
30. A. Osmani, Kodi Penal i RM, SHkup, 2015
31. Калајџиев, Гордан, Замки и заблуди на реформата на истрагата, Загреб, 2009.
32. Д. Илик, Реформата на истрагата во РМ, правен факултет, Скопје, 2009
33. Здружение за кривично право и криминологија на Македонија, Казнено правната реформа и почитувањето на човековите права во РМ, Скопје, 2008
34. Г. Калајџиев, Дали имаме правец за реформите, Прилеп, 2005
35. Г. Калајџиев, Какви полициски овластувања за царинската управа, МРКПК, 2006

36. Г. Калајчиев, Д. Илиќ, Формирање, организација и функционирање на правосудната полиција и истражните центри на јавното обвинителство, МРКПК, 2009
37. Академија за судии и јавни обвинители, Напредна обука за новиот ЗКП Истражна постапка, Скопје, 2013
38. О. Конор Ден, Улогата на судството, 2002
39. Истражни дејствија прирачник за практичари, OSCE, Скопје, 2010
40. Посебни истражни мерки прирачник за практичари, OSCE, Скопје, 2010
41. Македонска ревија за казнено право и криминологија, број 1, 2014
42. Македонска ревија за казнено право и криминологија, број 1-2, 2011-12
43. Македонска ревија за казнено право и криминологија, број 2, 2007
44. Македонска ревија за казнено право и криминологија, број 1, 2005
45. Македонска ревија за казнено право и криминологија, број 1-2, 2008
46. Македонска ревија за казнено право и криминологија, 2010
47. Македонска ревија за казнено право и криминологија, 2011
48. Македонска ревија за казнено право и криминологија, 2009
49. Македонска ревија за казнено право и криминологија, 2004

Tekste ligjore dhe burime interneti

1. Ligji për procedurë penale, Gazeta Zyrtare e RM-së, nr.150/2010
2. Ligji mbi procedurën penale (gaz. zyrtare e RM-së, nr. 15/2005)
3. Kodi Penal (gaz. Zyrtare e RM-së, nr. 19/2004)
4. Закон за судовите (Службен весник на РМ, бр.07-1912/1 од 2006)
5. Закон за јавното обвинителство (Службен весник на РМ, бр.150/2007)
6. Закон за јавното обвинителство (Службен весник на РМ, бр.38/2004)
7. Закон за јавното обвинителство (Службен весник на РМ, бр.111/2008)

8. Закон за советот на јавни обвинители на РМ (Службен весник на РМ, бр.150/2007)
9. Закон за одредување на видот и одмерување на висината на казната (службен весник на РМ, бр. 199/2014)
10. Ligji për ndërmjetësim I RM-së (gazeta zyrtare e RM-së nr. 22/07)
11. www.ipacademy.edu.mk
12. www.jorm.org.mk
13. www.sjorm.gov.mk
14. [https ://zk.mk/osnoven-sud-tetovo](https://zk.mk/osnoven-sud-tetovo)
15. www.ostetovo.mk
16. www.akademik.mk